

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2007

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: κ. Δημητρόπουλος,
κ. Παπαϊωάννου

ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

“Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ”

Φοιτήτρια: Δημοπούλου Χριστίνα
Α.Μ: 1340200200129
Έτος φοίτησης: 5^ο
Ακαδημαϊκό έτος 2006- 2007

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	σελ. 3
2. Κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης.....	σελ. 4
A) Εν Ελλάδι-σύντομη ιστορική αναδρομή.....	σελ. 4
B) Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.....	σελ. 5
3. Ορισμός της έννοιας τέχνη.....	σελ. 5
4. Το δικαίωμα της τέχνης, μια συνταγματική αντικειμενική αρχή με δύο συνιστώσες.....	σελ. 6
5. Φορείς του δικαιώματος του άρθρου 16 παρ.1 Σ.	σελ. 7
6. Ελευθερία της τέχνης καθαυτήν: Περιεχόμενο.....	σελ. 8
A) Ελευθερία καλλιτεχνικής συνείδησης.....	σελ. 8
B) Ελευθερία παραγωγής, κυκλοφορίας έργων και πρόσβασης σε αυτά....	σελ. 8
7. Αμυντικό, προστατευτικό και εξασφαλιστικό περιεχόμενο τής ελευθερίας της τέχνης.....	σελ. 10
A) Αμυντικό περιεχόμενο.....	σελ. 10
B) Προστατευτικό περιεχόμενο.....	σελ. 11
Γ) Διεκδικητικό περιεχόμενο.....	σελ.11
8. Η ελευθερία της τέχνης, ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα.....	σελ. 12
9. Γενικές συνταγματικές ρήτρες – Οριοθετήσεις του δικαιώματος.....	σελ.14
A) Χρηστά ήθη – Σύνταγμα (5 παρ.1 Σ).....	σελ. 14
B) Δικαιώματα τρίτων.....	σελ. 15
Γ) Καταχρηστική άσκηση δικαιώματος.....	σελ. 15
10. Συμπέρασμα.....	σελ. 16
11. Περίληψη.....	σελ. 17
12. Λήμματα.....	σελ. 18
13. Νομολογία.....	σελ. 19
14. Βιβλιογραφία.....	σελ. 38

1. Εισαγωγή

Όλα τα δικαιώματα από τη στιγμή που λαμβάνουν το περίβλημα της συνταγματικής προστασίας αποκτούν έτσι ένα εχέγγυο αποφυγής καταπατήσεως των από την εκάστοτε κρατική εξουσία μέσα σε μια ευνομούμενη πολιτεία. Η τέχνη ως ιδιαίτερος και μοναδικός τρόπος έκφρασης της ανθρώπινης φύσης και ψυχής χρήζει προστασίας σε συνταγματικό επίπεδο καθώς η μη θέσπιση σχετικής διάταξης παρέχει σε απολυταρχικά κι ανελεύθερα καθεστώτα την ευχέρεια της λογοκρισίας και την επιβολή μιας κρατικής τέχνης μόνο αυτής ως αποδεκτής καθώς και σε δημοκρατικά την ευχέρεια αυθαιρεσίας στην κρατική εξουσία.

Το ισχύον μας Σύνταγμα (1975/1986/2001) προστατεύει την ελευθερία της τέχνης στην αρχή της παρ. 1, του άρθρου 16 μαζί με την ελευθερία της επιστήμης της έρευνας και της διδασκαλίας.¹ Η διάταξη αυτή αποτελεί αποτρεπτική προσταγή προς οιονδήποτε φορέα δημόσιας εξουσίας να μην επεμβαίνει για τον περιορισμό ή τη νόθευσή της.² Εκτός αυτού η διάταξη αυτή καθιερώνει υποχρέωση του κράτους να λαμβάνει όλα τα προσήκοντα μέτρα για την ακώλυτη άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Η ελευθερία της τέχνης ως *lex specialis* της προστασίας της ανθρώπινης αξίας και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 Σ) καθώς και της ελευθερίας του τύπου (άρθρο 14 Σ) είναι ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα που παρέχει μεγάλες ελευθερίες στον εκάστοτε φορέα του σε σχέση με την ελευθερία του τύπου ένα δικαίωμα δεχόμενο περισσότερων περιορισμών.

Όμως η προστασία αυτή του δικαιώματος δεν είναι αυτονόητη. Δε χαρακτηρίστηκε χωρίς λόγο ένα άγνωστο δικαίωμα. Η συνταγματική του προστασία είναι χρονικά σχετικά πρόσφατη. Επίσης ζήτημα γεννιέται η θέση ορίων στο συγκεκριμένο δικαίωμα ως ανεπιφύλακτου καθώς κι η εύρεση ενός αποδεκτού από όλους ορισμού της τέχνης.

---

¹ « Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες ,η ανάπτυξη και προαγωγή αυτών αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.» Σύνταγμα της Ελλάδος 1975/1986/2001 άρθρο 16 παρ. 1

² Καρακώστας Β., Το Σύνταγμα, Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006 σελ.377

2. Κατοχύρωση της ελευθερίας της τέχνης

A) Εν Ελλάδι-σύντομη ιστορική αναδρομή

Η συνταγματική προστασία της ελευθερίας της τέχνης δεν είναι άγνωστη στην ελληνική συνταγματική ιστορία και φυσικά στη συγκριτική των σύγχρονων συνταγμάτων.³ Το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης είναι ένα δικαίωμα που έτυχε συνταγματικής προστασίας για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1927 στο άρθρο 21 Σ το οποίο προέβλεπε: “Η τέχνη και η επιστήμη και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι, διατελούν δε υπό την προστασία του κράτους το οποίο συμμετέχει εις την επιμέλειαν και την εξάπλωσιν αυτών”⁴, το οποίο άρθρο τέθηκε μετά από παρότρυνση του Α. Παπαναστασίου και ήταν φανερά επηρεασμένο από το άρθρο 142 του Συντάγματος της Βαϊμάρης, όμως δυστυχώς δεν υπήρχε ρήτρα υπακοής στο Σύνταγμα.⁵

Μετέπειτα προστατεύονταν στο Σύνταγμα του 1948, άρθρο 8 : “Η τέχνη και η επιστήμη, και η διδασκαλία αυτών είναι ελεύθεροι, τελούν δε υπό την προστασία του κράτους, το οποίο συμμετέχει εις την επιμέλειαν και εξάπλωσιν αυτών”⁶ όχι όμως και στο Σύνταγμα του 1952 όπου δυστυχώς η τέχνη κι η ελευθερία αυτής έβρισκαν συνταγματικό έρεισμα προστασίας μόνο στο άρθρο 14 το οποίο ως επί το πλείστον προστάτευε την ελευθερία της έκφρασης.⁷ Το ίδιο έγινε και με τα Συντάγματα των 1968 και 1973.⁸

Η προστασία της ελευθερίας της τέχνης καθιερώνεται τελικά στο Σύνταγμα του 1975 στο άρθρο 16 κι διάταξη παραμένει ως έχει και μετά την αναθεώρηση του 2001.⁹

---

³ Παπαδημητρίου Γ. Η ελευθερία της τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ. 19

⁴ Λουκίδη Μ., Παπαδοπούλου Β., Ραβδός Π., Οι δίκες του λόγου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας 2002, σελ. 76

⁵ Κόρσος, «Η ελευθερία της τέχνης, της επιστημονικής ερευνας και της διδασκαλίας κατά το σχέδιον του νέου συντάγματος», ΕΔΔΔ, 1975, σ. 117

⁶ Λουκίδη Μ., Παπαδοπούλου Β., Ραβδός Π., Οι δίκες του λόγου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας 2002, σελ. 75

⁷ Χουβαρδός Γ., Η ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης και η συμμετοχή των φοιτητών εις την διοίκησιν του πανεπιστημίου μονογραφία, 1977 σελ. 28

⁸ Λουκίδη Μ., Παπαδοπούλου Β., Ραβδός Π., Οι δίκες του λόγου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας 2002, σελ. 76

⁹ « Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η ανάπτυξη και προαγωγή αυτών αποτελεί υποχρέωση του κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.» Σύνταγμα της Ελλάδος 1975/1986/2001 άρθρο 16 παρ. 1

B)Σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Στο επίπεδο της Ευρωπαϊκής ένωσης η ελευθερία της τέχνης τυγχάνει προστασίας μέσω του άρθρου 10 παρ.1 της ΕΣΔΑ «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών ,άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας » καθώς και πιο πρόσφατα στο Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (άρθρο 13).¹⁰

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά την κάθε χώρα ξεχωριστά η ελευθερία της τέχνης συνήθως προστατεύεται από της διατάξεις περί ελευθερίας της έκφρασης ή τους εκάστοτε νόμους της πνευματικής ιδιοκτησίας.

3.Ορισμός της έννοιας τέχνη

Πριν επιχειρήσουμε οποιαδήποτε περαιτέρω εμβάθυνση, δέον θα ήταν να επιχειρηθεί ένας ορισμός της έννοιας τέχνης. Γιατί για να φανεί συνεπής ο εκάστοτε εφαρμοστής του δικαίου, δηλαδή η κρατική εξουσία, στο συνταγματικό προνόμιο της τέχνης, θα πρέπει να ορίσει τι είναι τέχνη.¹¹ Ο ορισμός της έννοιας κάθε δικαιώματος εγγυάται την μεγαλύτερη δυνατή προστασία του δικαιώματος γιατί διαφυλάσσεται έτσι το συγκεκριμένο δικαίωμα από αυθαιρεσίες.¹² Όμως έννοιες όπως η τέχνη παρουσιάζουν δυσκολία ορισμού.¹³ Πράγματι ακόμα κι ο Picasso ερωτηθείς για το τι είναι τέχνη απήντησε: «Δεν γνωρίζω τι είναι τέχνη κι αν γνώριζα θα το κρατούσα μυστικό!». ¹⁴ Κατά τον Αντλερ η τέχνη είναι μια μορφή αναπλήρωσης και υπερανάπληρωσης ψυχικού πόνου ή συναισθημάτων στέρησης. Για τον Πλάτωνα ήταν απλώς ένα απείκασμα του κόσμου της καθημερινής πραγματικότητας.

Στο κείμενο του ισχύοντος Συντάγματος δεν υπάρχει ορισμός της τέχνης αλλά ούτε ο κοινός νομοθέτης επιχείρησε έναν τέτοιο ορισμό. Εάν δινόταν ένας ορισμός από την κρατική εξουσία κατά τρόπο δεσμευτικό τότε θα αναιρούνταν σε

---

¹⁰ Παπαδημητρίου Γ.Η ελευθερία της τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

¹¹ Τέχνη και Δίκαιο : Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Λογοτεχνία και δίκαιο: Το Σύνταγμα ως εγγύηση ή απειλή της καλλιτεχνικής δημιουργίας; Αθήνα, Κομοτηνή : Α. Σάκκουλας , 2007 Σελ.50

¹² Δαγτόγλου Π.Δ. , Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα ,τ. Α', εκδ. Σάκκουλας,1982 σελ.656

¹³ Χρυσογόνος ,Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σελ.305

¹⁴ Βλαχόπουλος Σπύρος , «Η ελευθερία της τέχνης -Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος», ΔτΑ,1/1999, σελ. 77

μεγάλο βαθμό η ελευθερία της τέχνης. Αντίθετα η συνταγματική ερμηνεία θα πρέπει να προσανατολισθεί σε μια ευρεία έννοια της τέχνης και μάλιστα η τέχνη με την έννοια του άρθρου 16 παρ.1 Σ οφείλει να παραπέμπει στις λεγόμενες καλές τέχνες¹⁵(μουσική χορός, αρχιτεκτονική, ποίηση, θέατρο κλπ.) κι επομένως λυσιτελέστερη θα ήταν μια προσπάθεια ορισμού καθεμιάς από τις επιμέρους καλές τέχνες ώστε έτσι να οριοθετηθεί το πεδίο της συνταγματικής κατοχύρωσης της ελευθερίας της τέχνης μιας και η προσπάθεια απόδοσης ενός γενικού ορισμού αποβαίνει άκαρπη.¹⁶

4. Το δικαίωμα της τέχνης, μια συνταγματική αντικειμενική αρχή με δύο συνιστώσες

Τα «ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» (ισχύουν Σύνταγμα άρθρα 4-25) εκτός από δίκαια εξ υποκειμένου (όπως ήταν στο παλιό φιλελεύθερο κράτος, αμυντική λειτουργία δικαιωμάτων), είναι πλέον και δίκαια εξ αντικειμένου¹⁷, δικαιώματα για τα οποία το Σύνταγμα κατοχυρώνει θεσμούς για την άσκησή τους.¹⁸ Τα συνταγματικά δικαιώματα δεν ισχύουν μόνο στις σχέσεις κράτους - πολίτη αλλά και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν (συνταγματική αναθεώρηση του 2001). Για το κάθε δικαίωμα υπάρχουν θεσμοί οι οποίοι προστατεύονται από το Σύνταγμα όπως και τα δικαιώματα (θεωρία των θεσμικών εγγυήσεων), στους οποίους κάθε άνθρωπος αναπόφευκτα θα ενταχτεί, και μέσα στους οποίους τα συνταγματικά δικαιώματα θεσμοποιούνται κι έτσι οριοθετούνται και περιορίζονται.¹⁹ Η άσκηση ενός δικαιώματος δεν μπορεί να αγνοεί τους θεσμούς ,ούτε βέβαια η ύπαρξη ενός θεσμού μπορεί να εμποδίζει την άσκηση των δικαιωμάτων αλλά πρέπει να υπάρχει μια διαλεκτική σύνθεση μεταξύ τους.²⁰

Έτσι λοιπόν το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης αποτελεί μια αντικειμενική συνταγματική αρχή με δύο συνιστώσες την ελευθερία της τέχνης καθεαυτήν και τη θεσμική εγγύησή της.²¹ Στην πρώτη προστατεύεται η ελευθερία

¹⁵ Βλ και 16/2003 ΣτΕ περί χαρακτηρισμού κτιρίου ως έργου τέχνης.

¹⁶ Χρυσογόνος ,Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σελ.306

¹⁷ Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 28-29

¹⁸ Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 175

¹⁹ Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 78

²⁰ Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 31

²¹ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

παραγωγής και κυκλοφορίας έργων καθώς κι επίσης η πρόσβαση του κοινού σ'αυτά ενώ η δεύτερη αφορά στην υποχρέωση του κράτους να προωθεί διάφορα μέτρα ώστε να ενισχύεται η τέχνη.²² Η θεσμική διάσταση της ελευθερίας της τέχνης δε σημαίνει ότι η προβολή κι η παραγωγή έργων ανάγονται σε αποκλειστική υποχρέωση του κράτους αλλά ότι το κράτος έχει την υποχρέωση να ενισχύει την τέχνη από όποιον κι αν ασκείται ή προωθείται.Ειδικότερα το κράτος δεν μπορεί να αποσυρθεί από το χώρο της τέχνης πλήρως και οφείλει να λαμβάνει θετικά μέτρα για την ενίσχυση και ανάπτυξη των καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων.²³

5. Φορείς του δικαιώματος του άρθρου 16 παρ.1 Σ.

Κάθε συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα έχει ένα υποκείμενο, το φορέα του. Κάθε φυσικό πρόσωπο ανεξαρτήτως εθνικότητας, φύλου, ιθαγένειας ή ηλικίας θεωρείται φορέας του εν λόγω δικαιώματος είτε ανήκει στον κύκλο των καλλιτεχνών είτε στο φιλότεχνο κοινό. Είναι ατομικό δικαίωμα όχι μόνο των Ελλήνων πολιτών αλλά και κάθε προσώπου.²⁴ Εντέλει υποκείμενα της προστασίας είναι αφενός η δημιουργοί κι αφετέρου το κοινό στο οποίο απευθύνονται, δηλ. φορείς είναι όσοι είναι σε θέση να δημιουργήσουν εκτελέσουν, παρουσιάσουν, προβάλουν, κυκλοφορήσουν και να απολαύσουν έργα τέχνης.²⁵ Λόγω της φύσης της τέχνης και των έργων της που σκοπό έχουν να συγκινήσουν και να τέρψουν μόνο την ανθρώπινη φύση²⁶ μπορούν να αφορούν κι επομένως τα νομικά πρόσωπα δεν μπορούν να είναι φορείς του δικαιώματος αυτού(μπορούν όμως να εκμεταλλευτούν οικονομικά διάφορα έργα τέχνης μέσω και των διατάξεων της πνευματικής ιδιοκτησίας²⁷).²⁸

---

²² Θεοδόσης Γ., Η ελευθερία της Τέχνης Αθήνα 2004

²³ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.20

²⁴ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

²⁵ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

²⁶ Βλ. και 564/1986 ΣτΕ περί χαρακτηρισμού κτιρίου ως έργου τέχνης.

²⁷ Βλ. και 281/2005 Εφ.Πειραιά περί πνευματικής ιδιοκτησίας και του τι θεωρείται πνευματικό δημιούργημα.

²⁸ Δαγτόγλου Π.Δ. , Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα ,τ. Α', εκδ. Σάκκουλας,1982 σελ. 661

6. Ελευθερία της τέχνης καθαυτήν: Περιεχόμενο

A) Ελευθερία καλλιτεχνικής συνείδησης

Η ελευθερία της τέχνης έχει μία εσωτερική και μία εξωτερική διάσταση όπως σχεδόν όλα τα συνταγματικά δικαιώματα. Η εσωτερική διάσταση της ελευθερίας της τέχνης, η ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης²⁹ σημαίνει ότι ο κάθε καλλιτέχνης θα επιλέξει ποια τεχνοτροπία θα ακολουθήσει, ποιο θέμα θα ζωγραφίσει κλπ. Η ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης εννοείται ως ελευθερία του καλλιτέχνη να τη χρησιμοποιήσει είτε για έναν σκοπό(κοινωνικο-πολιτικό) είτε για έκφραση του εσωτερικού του κόσμου είτε ως δημιουργία ενός έργου τέχνης με την τέχνη ως αυτοσκοπό. Επίσης ο κάθε φιλότεχνος έχει κάθε ελευθερία να αποφασίσει ποιο έργο τέχνης προτιμά ή θα παρακολουθήσει. Η ελευθερία της καλλιτεχνικής συνείδησης είναι μεγίστης σημασίας γιατί αυτή ουσιαστικά καθορίζει το αποτέλεσμα της καλλιτεχνικής παραγωγής.

B) Ελευθερία παραγωγής, κυκλοφορίας έργων και πρόσβασης σε αυτά

Η ελευθερία της καλλιτεχνικής παραγωγής σημαίνει ότι ο εκάστοτε καλλιτέχνης πρέπει να είναι ελεύθερος να δημιουργήσει ό,τι επιθυμεί κι επομένως οποιαδήποτε εξάρτηση της καλλιτεχνικής αυτής δημιουργίας από προϋποθέσεις είναι αδιανόητη όπως πχ. η εξάρτηση της από τη χορήγηση επαγγελματικής άδειας ή την πλήρωση τυπικών προσόντων ώστε να είναι κάποιος σε θέση να φιλοτεχνήσει ή τη σύνδεσή της με την ιδιότητα μέλους καλλιτεχνικών συλλόγων. Γι' αυτό νόμος περί ανεβάσματος ενός θεατρικού έργου ή περί γυρίσματος μιας κινηματογραφικής ταινίας που θα απαιτούσε άδεια θα ήταν αντισυνταγματικός.³⁰

---

²⁹ Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 175

³⁰ Δαγτόγλου Π.Δ. , Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα ,τ. Α', εκδ. Σάκκουλας,1982 σελ. 656-657

Αντισυνταγματική είναι επίσης κι η επιβολή λογοκρισίας. Δε νοείται έτσι έλεγχος επιπέδου της τέχνης, δηλαδή κρίσης αν ένα έργο τέχνης είναι καλό ή κακό.³¹ Πάντως δεν είναι αντισυνταγματική η λειτουργία επιτροπής χαρακτηρισμού και κατάταξης σε κατηγορίες των κινηματογραφικών ταινιών, με στόχο την προστασία της παιδικής ηλικίας και της νεότητας.³²

Το έργο τέχνης διατρέχει «κινδύνους» κυρίως από αυτή τη στιγμή κυκλοφορίας του και μετά.³³ Η ελευθερία της δημιουργίας θα ήταν λειψή και δίχως ιδιαίτερο νόημα αν δεν εξασφαλιζόταν η ελευθερία κυκλοφορίας, παρουσίας και προβολής των έργων τέχνης. Σ'αυτήν την έννοια εμπíπτουν η ανεμπόδιστη έκθεση έργων τέχνης σε αίθουσες γ'αυτό το σκοπό, το ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων, οι συναυλίες κοκ. Κι εδώ η εξάρτηση της παρουσίασης ενός έργου τέχνης από προηγούμενη διοικητική άδεια κρίνεται ως αντισυνταγματική.³⁴

Στην εξωτερική διάσταση της ελευθερίας της τέχνης εμπíπτει κι η ελεύθερη πρόσβαση του κοινού στα καλλιτεχνικά δημιουργήματα και η ελευθερία απόλαυσής τους οι οποίες είναι ασυμβίβαστες με κάθε μορφή απαγόρευσης^{35,36}. Έτσι ο καθένας πρέπει να έχει ακώλυτη πρόσβαση σε οποιοδήποτε καλλιτεχνικό δρώμενο επιθυμεί εφ'όσον είναι ενήλικας. Αν όμως το περιεχόμενο ενός έργου τέχνης κρίνεται ad hoc ότι προσβάλλει τη νεότητα είναι επιτρεπτή η απαγόρευση πρόσβασης σε ανηλίκους. Το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης δε συνεπάγεται όμως και αξίωση δωρεάν επίσκεψης ειδικών προς τούτο διαμορφωμένων χώρων ούτε την απαγόρευση επιβολής περιορισμών, λχ. για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας.³⁷

---

³¹ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σελ.305-306

³² Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α', εκδ. Σάκκουλας, 1982 σελ. 658

³³ Βλαχόπουλος Σπύρος, «Η ελευθερία της τέχνης -Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος», ΔτΑ, 1/1999, σελ. 86-87

³⁴ Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α', εκδ. Σάκκουλας, 1982 σελ. 658

³⁵ Βλ. και C- 288/01 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας για την απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων εισόδου σε χώρους καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.

³⁶ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

³⁷ Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α', εκδ. Σάκκουλας, 1982 σελ. 659

7. Αμυντικό, προστατευτικό και εξασφαλιστικό περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης

Α)Αμυντικό περιεχόμενο

Σύμφωνα με την παραδοσιακή θεωρία το αμυντικό περιεχόμενο των δικαιωμάτων έχει την έννοια της προστασίας από την κρατική αυθαιρεσία, στρέφεται δηλαδή κατά του κράτους. Υπάρχει λοιπόν αξίωση κατά του κράτους να απέχει από ενέργειες που περιορίζουν ή εμποδίζουν την άσκηση του εκάστοτε δικαιώματος. Η ελευθερία της τέχνης επομένως προστατεύεται πρωτίστως έναντι των φορέων δημόσιας εξουσίας. Στο παρελθόν άλλωστε δεν ήταν λίγες φορές που η κρατική εξουσία προσπάθησε να φιμώσει την τέχνη ιδίως σε περιόδους απολυταρχικών κι ολοκληρωτικών καθεστώτων. Την περίοδο της χούντας στην Ελλάδα απαγορεύτηκε μεταξύ άλλων η κυκλοφορία βιβλίων του Ηλία Πετρόπουλου, του Ιάκωβου Καμπανέλλη, του Μένη Κουμανταρέα.³⁸ Στη Γερμανία και στην Ιταλία την περίοδο της ανόδου των φασιστικών καθεστώτων η παιδεία μονοπωλήθηκε από το κράτος και καταργήθηκε η ελευθερία της διδασκαλίας, ολόκληρες τεχνοτροπίες και σχολές χαρακτηρίστηκαν «αντεθνικές» ή «εκφυλισμένες».³⁹ Τέλος στις παλαιότερες χώρες του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» είχε επιβληθεί η τεχνοτροπία του «σοσιαλιστικού ρεαλισμού».⁴⁰ Μετά την αναθεώρηση της διάταξης του άρθρου 25 παρ.1 εδ. γ' του Συντάγματος 2001 η ελευθερία της τέχνης τέχνη εκτός από αμυντικό δικαίωμα είναι και απόλυτο δηλαδή ισχύει *erga omnes*⁴¹ (τόσο στις σχέσεις κράτους-πολίτη όσο και στις σχέσεις ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν). Έτσι η πολιτεία είναι υποχρεωμένη να σεβαστεί την τέχνη ως εκδήλωση της ανθρώπινης επινοητικότητας και έκφραση των επιθυμιών και των αναγκών του ανθρώπου ανεξάρτητα από τις επιλογές της.⁴² Με δύο λόγια το Σύνταγμα προστατεύει την τέχνη ως εκδήλωση της ελευθερίας του ανθρώπου δηλαδή ως ατομικό δικαίωμα κάθε δημιουργού.⁴³

---

³⁸ Βλαχόπουλος Σπύρος, «Η ελευθερία της τέχνης -Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος», ΔτΑ,1/1999, σελ.89

³⁹ Χουβαρδός Γ, Η ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης και η συμμετοχή των φοιτητών εις την διοίκησην του πανεπιστημίου μονογραφία, 1977 σελ. 7

⁴⁰ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σ. 306

⁴¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 54

⁴² Θεοδόσης Γ., Η ελευθερία της Τέχνης Αθήνα 2004 σελ. 39 επ.

⁴³ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

B) Προστατευτικό περιεχόμενο

Εκτός από το αμυντικό περιεχόμενο του υπό εξέταση δικαιώματος υπάρχει και το προστατευτικό. Αυτό σημαίνει ότι ο φορέας του δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης μπορεί να στραφεί όχι μόνο κατά του κράτους αλλά και προς αυτό, όπερ σημαίνει ότι το κράτος έχει την υποχρέωση να μεριμνά ώστε να εμποδίζονται βλαπτικές ενέργειες τρίτων κατά του δικαιώματος αυτού. Το προστατευτικό περιεχόμενο βρίσκεται ιδίως έρεισμα σε περιοχές όπου τείνουν να καθιερωθούν ή έχουν καθιερωθεί ήδη μεγάλα μονοπώλια όπως πχ. στην περίπτωση του κινηματογράφου.⁴⁴

Γ) Διεκδικητικό/εξασφαλιστικό περιεχόμενο

Εκτός από το αμυντικό προστατευτικό περιεχόμενο της ελευθερίας της τέχνης το δικαίωμα αυτό φαίνεται εκ πρώτης όψεως να έχει και διεκδικητικό/εξασφαλιστικό περιεχόμενο όπως προκύπτει από το κείμενο του Συντάγματος (16 παρ. 1 Σ «...η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του κράτους»). Έτσι το κράτος οφείλει να συμβάλλει με κάθε πρόσφορο τρόπο στην ανάπτυξη και την προαγωγή των μορφών της τέχνης σε περιβάλλον όχι μόνο που επιτρέπει αλλά και ενθαρρύνει την άνθισή τους.⁴⁵ Πιο συγκεκριμένα υποχρεούται να εξασφαλίζει και να ενισχύει την υγιή ανάπτυξη της τέχνης και να μεριμνά για την παροχή στους φορείς του δικαιώματος των κατάλληλων μέσων για την άσκησή του.⁴⁶ Παρ'όλα'αυτά μέχρι στιγμής δεν έχουν ληφθεί τα απαραίτητα μέτρα και έτσι δεν απορρέει αγώγιμη αξίωση κατά του κράτους (ως είθισται στα διεκδικητικά-εξασφαλιστικά δικαιώματα)⁴⁷ αλλά μάλλον η διάταξη έχει την μορφή προγραμματικών αρχών.

---

⁴⁴ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 55 και σελ. 176

⁴⁵ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ. 19

⁴⁶ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σελ. 305

⁴⁷ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σ. 305

8. Η ελευθερία της τέχνης, ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα

Το δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης όπως προκύπτει από το κείμενο του Συντάγματος 1975/1986/2001 είναι ένα ανεπιφύλακτο συνταγματικό δικαίωμα (χωρίς επιφύλαξη νόμου ή εν λόγω συνταγματική διάταξη). Η επισήμανση αυτή βέβαια δεν αφορά τη θεσμική εγγύηση της τέχνης, η οποία δεν είναι νοητή χωρίς την παρέμβαση του νομοθέτη.⁴⁸ Έτσι αυξημένη προστασία της τέχνης, σε αντίθεση με την ελευθερία τύπου, που τελεί υπό την επιφύλαξη νόμου (άρθρο 14 Σ), υπερισχύει ως ειδική ρύθμιση, άλλων διατάξεων του Συντάγματος με αντικείμενα που μπορούν απλώς, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να αποτελούν μέσα έκφρασης της τέχνης, πχ. τύπος.⁴⁹ Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι κάποιος, ελλείψει συνταγματικής επιφύλαξης υπέρ του νόμου, μπορεί στο όνομα της ελευθερίας της τέχνης να παραβιάζει τους «γενικούς νόμους». Η κάθε είδους καλλιτεχνική δραστηριότητα δεν είναι απόλυτα ελεύθερη κι ιδίως ασύδοτη.⁵⁰ Έτσι στα πλαίσια άσκησης του δεν πρέπει να προσβάλλεται η προσωπικότητα, η τιμή και η αξιοπρέπεια κάποιου⁵¹ ούτε σαφώς να προσβάλλονται τα χρηστά ήθη και οι άλλες ελευθερίες και τα δικαιώματα που προστατεύονται από το Σύνταγμα (εγγενείς περιορισμοί).⁵² Παρ' όλα αυτά η συνταγματική προστασία της τέχνης δίνει στον καλλιτέχνη αυξημένες ελευθερίες.⁵³ Ο εντοπισμός κάθε φορά των ορίων της άσκησης αυτών των ελευθεριών θα γίνει *ad hoc* στην εκάστοτε κοινωνική σχέση με τη βοήθεια της αρχής της αιτιώδους συνάφειας.⁵⁴

Η άσκηση εντός ορίων κάθε συνταγματικού δικαιώματος επιτυγχάνεται πάντα όταν αυτή δεν προσβάλλει ή θίγει άλλο συνταγματικό δικαίωμα.⁵⁵ Ο καλλιτέχνης, ζώντας σε μια κοινωνία όπου η συμβίωση απαιτεί νομικές ρυθμίσεις, ασκώντας το ανεπιφύλακτο δικαίωμα της ελευθερίας της τέχνης δεν είναι *legibus solutus*,⁵⁶ υπόκειται στο γενικώς ισχύον δίκαιο⁵⁷ κι επομένως δεν μπορεί να το επικαλεστεί για τη νομιμοποίηση μιας παράνομης κατάστασης. Κάτι τέτοιο θα ήταν αντίθετο στον κοινωνικό σκοπό του συγκεκριμένου δικαιώματος και θα είχαμε να κάνουμε μάλλον με καταχρηστική άσκηση δικαιώματος. Αντιθέτως κάθε

⁴⁸ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.20

⁴⁹ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.20

⁵⁰ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.20

⁵¹ Χρυσογόνος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά

δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σ. 304

⁵² Βλ. και 17115/88 Μον. Πρωτ.Αθ. (Ασφ.Μέτρα) περί της προβολής της ταινίας « Ο Τελευταίος Πειρασμός» του Μάρτιν Σκορτσέζε.

⁵³ Χρυσογόνος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002 σ. 304

⁵⁴ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 78

⁵⁵ Βλ. και 340/2001 Εφ.Αθηνών περί δυσφημιστικής προβολής σατυρικού προγράμματος

⁵⁶ Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα, τ. Α', εκδ. Σάκκουλας, 1982 σελ.662

⁵⁷ Παπαδημητρίου Γ., Η ελευθερία της Τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006- Έτος 3^ο σελ.19

φορέας του εν λόγω δικαιώματος οφείλει να σέβεται τους γενικούς τεθειμένους κανόνες του κράτους στο οποίο ζει.

Τέλος επειδή πρόκειται για ένα συνταγματικό ανεπιφύλακτο δικαίωμα περιορισμοί που σχετίζονται με κριτήρια στρατευμένης ή απαγορευμένης, ή ευνοούμενης τέχνης⁵⁸ είναι αντισυνταγματικοί κι οι ειδικοί περιορισμοί θα πρέπει να έχουν την έννοια της οριοθέτησής του.⁵⁹ Πάντως σε κάθε συνταγματικό δικαίωμα απαιτείται να γίνει μια γενική οριοθέτησις ιδίως δε σε ένα ανεπιφύλακτο όπως η ελευθερία της τέχνης με τον εντοπισμό του περιεχομένου των γενικών συνταγματικών ρητρών. Κρίνεται δε το περιεχόμενό αυτό πάντα ad hoc.⁶⁰

Η έννοια της οριοθέτησης διαφέρει από την έννοια του περιορισμού του δικαιώματος αφού η πρώτη έχει να κάνει με τα επιτρεπτά όρια άσκησης ενός δικαιώματος ενώ η δεύτερη με τη συστολή του. Συνήθως μιλάμε για οιοσδήποτε περιορισμούς όταν το εύρος του δικαιώματος της τέχνης συρρικνώνεται προκειμένου να καταστεί αποτελεσματική η προστασία έτερων συνταγματικών αγαθών. Τέλος εννοιολογική οριοθέτηση επιτυγχάνεται με την ερμηνεία της έννοιας των λέξεων στη διάταξη του Συντάγματος στο μέγιστο σημασιολογικό της εύρος αποδίδοντας το προστατευτικό του περιεχόμενο.

---

⁵⁸ Καρακωστας Β., Το Σύνταγμα, Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006 σελ.378

⁵⁹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004

⁶⁰ Βλαχόπουλος Σπύρος, «Η ελευθερία της τέχνης -Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος», ΔτΑ,1/1999, σελ. 96

9. Γενικές συνταγματικές ρήτρες – Οριοθετήσεις του δικαιώματος

Κάθε συνταγματικό δικαίωμα για να μπορεί να ασκηθεί αποτελεσματικά και όχι βλαπτικά πρέπει να οριοθετείται. Πριν από οποιαδήποτε εμβάνθυση στις διάφορες οριοθετήσεις οφείλουμε πρώτα να διευκρινήσουμε ότι όλα τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα είναι ισοδύναμα.⁶¹

Α) Χρηστά ήθη – Σύνταγμα (5 παρ.1 Σ)

Κάθε κανόνας δικαίου πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τα χρηστά ήθη⁶² και να μην έρχεται σε αντίθεση με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (2 παρ.1 Σ) και το Σύνταγμα. Όταν αναφερόμαστε στο Σύνταγμα εννοούμε μια βασική αρχή σεβασμού των διατάξεων του Συντάγματος που ακόμα κι αν δεν υπήρχε στο κείμενο του Συντάγματος (5 παρ.1 Σ), θα πήγαζε απευθείας από το 120§2. Έτσι η ενάσκηση των δικαιωμάτων του ατόμου σε καμία περίπτωση δεν παρέχει εξουσία παραβίασης των συνταγματικών διατάξεων.⁶³

Τα χρηστά ήθη αποτελούν μια γενική ρήτρα η οποία εκφράζει τις γενικές αρχές της κοινωνικής ηθικής.⁶⁴ Είναι έννοια μεταβλητή στο χρόνο⁶⁵ και σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί δίαυλο εισαγωγής ασφυκτικών νομοθετικών περιορισμών. Η ελευθερία της τέχνης οριοθετείται από αυτήν κι έτσι δεν είναι αποδεκτές συμπεριφορές οι οποίες προσβάλλουν το αίσθημα ευπρέπειας του ορθώς σκεπτόμενου ανθρώπου.⁶⁶ Η ανάπτυξη της προσωπικότητας επιβάλλεται να είναι σύμφωνη με τις επιταγές της κρατούσας κοινωνικής ηθικής αλλά και με τις θεμελιώδεις κοινωνικοηθικές αντιλήψεις του μέσου ηθικού κοινωνικού ανθρώπου⁶⁷ ώστε να μην οδηγεί σε κατάφορα άδικα αποτελέσματα και γίνει

⁶¹ Βλαχόπουλος Σπύρος, «Η ελευθερία της τέχνης -Τα όρια ενός ανεπιφύλακτου δικαιώματος», ΔτΑ,1/1999, σελ. 96

⁶² Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 σελ. 64

⁶³ Κασιμάτης Γ., συνταγματικόν δίκαιον II τόμ Α, 1980, σελ. 50 επ.

⁶⁴ Βλ. και 1760/1983 Πλημ/κειο Θεσ/νικης Προβολή άσεμνης ταινίας σε κινηματογράφο του είδους

⁶⁵ Βλ και 546/1983 Α.Π. «Το εγχειρίδιο του καλού κλέπτη»

⁶⁶ Αντ. Παντελή, Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Αθήνα/ Κομοτηνή : Α. Ν. Σάκκουλας, 1984, σελ. 178-181

⁶⁷ Βλ. και 3654/1986 Πλημ/κειο Λάρισας περί ασέμων πινάκων στη Λάρισα

μέσο ανάπτυξης αντικοινωνικής συμπεριφοράς εις βάρος των άλλων κοινωνιών του δικαίου. Έτσι δεν μπορεί να γίνεται επίκληση της ελευθερίας της τέχνης αναφορικώς προς «... άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημοσία αιδώς⁶⁸, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος» (άρθρο 14 παρ.3 περ. γ Σ).⁶⁹

B) Δικαιώματα τρίτων

Κάθε ενάσκηση δικαιώματος πρέπει να γίνεται με σεβασμό στα δικαιώματα των άλλων (δηλαδή των φυσικών ή νομικών προσώπων που τα ασκούν)⁷⁰ που πηγάζουν από τους σύμφωνους με το Σύνταγμα κοινούς νόμους καθώς και από τις διατάξεις του.⁷¹ Τα δικαιώματα των άλλων είναι μια οριοθέτηση αυτονόητη που θα υπήρχε ακόμα και αν δεν αναφερόταν στο άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος. Έτσι κάθε ενάσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της τέχνης πρέπει να γίνεται με σεβασμό προς αυτά. (πχ. είναι παράνομο το graffiti στους τοίχους μιας ξένης οικίας χωρίς τη συναίνεση του ιδιοκτήτη). Τα δικαιώματα των άλλων δεν παρέχουν βέβαια εξουσία στον κοινό νομοθέτη να εισάγει αόριστους περιορισμούς ή οριοθετήσεις.

Γ) Καταχρηστική άσκηση δικαιώματος

Το δικαιοκώ μας σύστημα κανόνων απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος (25 παρ.3 Σ).⁷² Καταχρηστική είναι η άσκηση ενός δικαιώματος όταν μεν γίνεται νομότυπα αλλά πρόδηλα για σκοπό αντίθετο από τον κοινωνικό σκοπό τον οποίο έχει θεσπιστεί, ο οποίος είναι η πραγμάτωση της κοινωνικής

---

⁶⁸ Βλ. και 8098/1979 Εφ.Αθηνών περί ασέμνου βιβλίου επιστημόνος φυσιολογίας

⁶⁹ Καρακωστας Β., Το Σύνταγμα, Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006 σελ. 378

⁷⁰ Αντ. Παντελή, Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Αθήνα/ Κομοτηνή : Α. Ν. Σάκκουλας, 1984, σελ. 178-181

⁷¹ Καρακωστας Β., Το Σύνταγμα, Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006 σελ. 378

⁷² «Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται» άρθρο 25 παρ.3 Σύνταγμα της Ελλάδος

προόδου.⁷³ Πρόδηλα σημαίνει ότι ο αντίθετος σκοπός θα πρέπει να γίνεται εμφανής εν τοις πράγμασι.⁷⁴

10. Συμπέρασμα

Κανείς δεν μπορεί να πει με σιγουριά τι είναι τέχνη. Το σίγουρο όμως είναι ότι ο όρος επιδέχεται μια ευρεία σημασιολογική ερμηνεία ώστε να παρέχεται η μέγιστη δυνατή προστασία στους φορείς του δικαιώματος του άρθρου 16 του Συντάγματος από τις αυθαιρεσίες τόσο της κρατικής εξουσίας όσο και από τις προσβολές του δικαιώματος από τους ιδιώτες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι φορείς του δεν υποχρεούνται στην ενάσκησή του να σέβονται το Σύνταγμα και τους νόμους τους κράτους που είναι σύμφωνοι με αυτό.

Η προστασία που παρέχει το άρθρο 16 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματός μας είναι συγκριτικά ανώτερη σε σχέση με άλλα Συντάγματα όπου αρκούνται στην προστασία της τέχνης μέσω της προστασίας της ελευθερίας έκφρασης. Κι αυτό γιατί η ελευθερία της τέχνης είναι ένα ανεπιφύλακτο δικαίωμα που παρέχει όλες τις εγγυήσεις για την άσκησή του χωρίς να κινδυνεύει από τους ασφυκτικούς περιορισμούς μιας ίσως λιγότερο ελεύθερης πολιτείας. Σε μια πραγματικά ελεύθερη πολιτεία οι άνθρωποι θα πρέπει να είναι ελεύθεροι να δημιουργούν και να εκφράζονται καλλιτεχνικά γιατί είναι μέσω της τέχνης που οδηγούμαστε σε ανύψωση ψυχής και τελικά στην κάθαρση.

---

⁷³ Δημητρόπουλος Ανδρέας, *Συνταγματικά δικαιώματα*, Αθήνα 2004 σελ. 65

⁷⁴ Τσάτσος Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, τομ. Γ', 1988, σελ. 281

11. Περίληψη

Το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος 1975/1986/2001 προστατεύει την ελευθερία της τέχνης χωρίς επιφύλαξη νόμου. Ο ορισμός όμως της τέχνης ως ανθρώπινης έκφρασης παρουσιάζει μεγάλη δυσκολία. Το δικαίωμα αυτό εμφανίζει δύο συνιστώσες, το δικαίωμα της τέχνης καθαυτό και τη θεσμική εγγύηση του. Η ελευθερία της τέχνης περιλαμβάνει την ελευθερία παραγωγής και κυκλοφορίας των έργων τέχνης καθώς και την ελευθερία πρόσβασης σε αυτά. Η ελευθερία της τέχνης είναι ένα κοινωνικό δικαίωμα και το κράτος οφείλει να λαμβάνει κατάλληλα μέτρα ώστε να διευκολύνεται η άσκηση του δικαιώματος από τους εκάστοτε φορείς του.

Summary

The 16 par. 1 article of our Constitution 1975/1986/2001 protects the freedom of art without any reserve of law. The definition of the term art as a form of human expression presents great difficulty. This protected right consists of two parts, the freedom of art itself and its institutional guarantee. The freedom of art consists of the freedom of creation and the freedom of circulation of art works as well as the freedom of access to them. The freedom of art is a social right and the state is expected to take adequate measures so that it will be facilitated for the carriers of the right to exercise it.

12. Λήμματα

- Ελευθερία κυκλοφορίας – Freedom of circulation
- Ελευθερία παραγωγής/δημιουργίας – Freedom of creation
- Ελευθερία πρόσβασης – Freedom of access
- Ελευθερία της τέχνης – Freedom of art
- Επιφύλαξη νόμου – Reserve of law
- Έργο τέχνης – Art work
- Οριοθέτηση δικαιώματος – Delimitation of the right
- Συνταγματικό δικαίωμα – Constitutional right
- Τέχνη – Art

12. Νομολογία

1. 340/2001 Εφ.Αθηνών περί δυσφημιστικής προβολής σατυρικού προγράμματος
2. 16/2003 ΣτΕ περί χαρακτηρισμού κτιρίου ως έργου τέχνης.
3. 564/1986 ΣτΕ περί χαρακτηρισμόκτιρίου ως έργου τέχνης.
4. 8098/1979 Εφ.Αθηνών περί ασέμνου βιβλίου επιστημόνος φυσιολογίας
5. 546/1983 Α.Π. «Το εγχειρίδιο του καλού κλέπτη»
6. 1760/1983 Πλημ/κειο Θεσ/νικης Προβολή άσεμνης ταινίας σε κινηματογράφο του είδους
7. 3654/1986 Πλημ/κειο Λάρισας περί ασέμων πινάκων στη Λάρισα
8. 281/2005 Εφ.Πειραιά περί πνευματικής ιδιοκτησίας και του τι θεωρείται πνευματικό δημιούργημα.
9. C- 288/01 Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ιταλικής Δημοκρατίας για την απαγόρευση δυσμενών διακρίσεων εισόδου σε χώρους καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος.
10. 17115/88 Μον. Πρωτ.Αθ. (Ασφ.Μέτρα) περί της προβολής της ταινίας « Ο Τελευταίος Πειρασμός» του Μάρτιν Σκορτσέζε.

- ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΑ Αριθ. Απόφασης: 340 Έτος: 2001

Περίληψη

Δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της τέχνης - Προσβολή προσωπικότητας - Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης -. Φύση δικαιώματος στην προσωπικότητα. Αγαθά συνδεδεμένα με την υπόσταση του προσώπου. Πταίσμα προσβάλλοντος. Αδίκος χαρακτήρας δυσφημιστικής εκδήλωσης. Ειδικός σκοπός εξύβρισης. Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της τέχνης δεν αίρει την υπαιτιότητα του εναγομένου και την υποχρέωση του προς αποζημίωση του ενάγοντος για προσβολή της προσωπικότητας του. Με τη χρησιμοποίηση της εικόνας και των αποσπασμάτων των τραγουδιών του ενάγοντος από τις σκηνές βίντεο κλιπς αυτού, κατά τον τρόπο που το έκανε και χωρίς την άδεια του, ο εναγόμενος προσέβαλε παράνομα τα δικαιώματα του ενάγοντος στα προϊόντα της διανοίας του και ειδικότερα το δικαίωμα του να επιτρέπει την άμεση ή έμμεση αναπαραγωγή της εγγραφής, της ερμηνείας ή εκτέλεσης των έργων του, την παρουσίαση στο κοινό του υλικού φορέα με την παράνομη εγγραφή και της παραμόρφωση της ερμηνείας ή εκτέλεσης αυτής. Από τις ως άνω δε παράνομες και υπαίτιες πράξεις του εναγόμενου, των οποίων έλαβε γνώση το κοινό που παρακολούθησε το πρόγραμμα, ο ενάγων υπέστη ηθική βλάβη και για αποκατάσταση της δικαιούται χρηματική ικανοποίηση.

Κείμενο Απόφασης

ΤΟ ΕΦΕΤΕΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Τμήμα 13ο

Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές: Σπυρίδωνα Κολυβά, Πρόεδρο Εφετών, Αλέξανδρο Φαϊτά, Δημήτριο Μαζαράκη - Εισηγητή, Εφέτες και από το Γραμματέα Ιωάννη Λιαπικό.

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριο του στις 16 Νοεμβρίου 2000 για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ:

ΤΟΥ ΕΚΚΑΛΟΥΝΤΟΣ - ΕΦΕΣΙΒΛΗΤΟΥ: Γ Ν, κατοίκου Φιλοθέης, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Βασίλειο Καπερνάρο.

ΤΟΥ ΚΑΘΟΥ Η ΚΛΗΣΗ - ΕΚΚΑΛΟΥΝΤΟΣ: Δ.(Τ.) Π. του Θ., κατοίκου Πολιτείας Αττικής, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξούσιους δικηγόρους του Τάκη Παππά και Νικόλαο Δαμασκόπουλο.

.....
Σύμφωνα με το άρθρο 57 παρ.1 εδ.α Α.Κ. όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητα του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Παράλληλα με την παρ.2 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι, αν συντρέχουν οι διατάξεις για τις αδικοπραξίες, δεν αποκλείεται και αξίωση αποζημίωσης, ενώ με το άρθρο 59 του ίδιου Κώδικα θεσπίζεται και αξίωση για χρηματική ικανοποίηση της ηθικής βλάβης αυτού που προσβλήθηκε. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Με τις παραπάνω διατάξεις προστατεύεται το δικαίωμα της προσωπικότητας, που είναι δικαίωμα το οποίο ενδιαφέρει τη δημόσια τάξη, μη περιουσιακό, απόλυτο, αυτοτελές για κάθε πρόσωπο, ενιαίο υπό την έννοια ότι δεν υπάρχουν περισσότερα επί μέρους δικαιώματα,

αλλά ένα δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας , οι ειδικότερες εκδηλώσεις του οποίου εμφανίζονται υπό τύπου εκφάνσεων" του ενιαίου αυτού δικαιώματος και γι αυτό το λόγο αποκλείεται στο πρόσωπο του αυτού φορέα δημιουργία σχέσεως και συνεπώς "συγκρούσεως" δικαιωμάτων επί της ίδιας προσωπικότητας (Ολομ.Α.Π. 812/1980 ΝοΒ 29, σελ.79, Γ Πλαγιαννάκος : Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας σε ΕλλΔνη 7, σελ. 101 επ, Ζούρλας: σε Ερμ.Α.Κ. Εισαγ.άρθρ. 57-60, αριθμ. 14,17,22,40-42). Έτσι το δικαίωμα της προσωπικότητας αποτελεί πλέγμα αγαθών που συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα. Τέτοια προστατευόμενα αγαθά είναι μεταξύ άλλων τα ψυχικά αγαθά (η ψυχική υγεία, ο συναισθηματικός κόσμος), η τιμή κάθε ανθρώπου η οποία αντικατοπτρίζεται στην αντίληψη και την εκτίμηση που έχουν οι άλλοι γι αυτόν, η ελευθερία η οποία περιλαμβάνει τη δυνατότητα της ακώλυτης ανάπτυξης κάθε ανθρωπίνης ενέργειας . (Εφ.ΑΘ. 12154/1990 ΕλλΔνη 32, σελ 1673 Εφ.ΑΘ. 10504/1986 Ελλ.Δνη 28,σελ 1315). Ειδικότερα , η απόδοση σε κάποιον πράξεων που η κοινωνία απόδοκιμάζει γιατί ενέχουν απαξία , εμπίπτει στο πλαίσιο προστασίας της κοινωνικής ατομικότητας του προσώπου, περί της οποίας προνοούν οι ανωτέρω διατάξεις, τέτοιες δε πράξεις διαταρακτικές της κοινωνικής προσωπικότητας είναι και όσες περιέχουν ονειδισμό ή αμφισβήτηση της προσωπικής ή επαγγελματικής εντιμότητας του προσώπου, ακόμη και όταν αυτές τον καθιστούν ύποπτο ότι μετέρχεται ανέντιμους μεθόδους κατά την ενάσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων ή άλλων εκφάνσεων της δραστηριότητας του (Α.Π. 2109/1986, ΕλλΔνη 28, σελ. 1235). Δεν αρκεί όμως απλή προσβολή αλλά επί πλέον απαιτείται να είναι και παράνομη. Το παράνομο είναι ευχερές να διακριβωθεί, όταν υπάρχει διάταξη που απαγορεύει συγκεκριμένη πράξη και προσβάλλει κάποια έκφανση της προσωπικότητας, ανεξάρτητα σε ποιο τμήμα του δικαίου, ιδιωτικού ή δημοσίου, υπάρχει αυτή η διάταξη. Όταν δεν συμβαίνει αυτό και ενόψει του ότι το επί της ίδιας προσωπικότητας δικαίωμα του ενός διασταυρώνεται με το αντίστοιχο δικαίωμα των άλλων, τότε ανακύπτει το πρόβλημα της αξιολογήσεως και της στάθμισης των αξιών , εκατέρωθεν δικαιωμάτων, συμφερόντων και εννόμων αγαθών, ποια αξία, ποιο έννομο αγαθό είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση σπουδαιότερο από το άλλο και μέχρι ποίου σημείου φθάνει η νομική σημασία καθενός από αυτά στην περιοχή του δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας, επί τη βάση γενικών αρχών.(Πλαγιαννάκος ο.π.). Με βάση την αξιολόγηση αυτή θα υπερισχύσει το σπουδαιότερο δικαίωμα και μόνο, αν το δικαίωμα αυτό είναι το δικαίωμα εκείνου που προσβάλλει την προσωπικότητα του άλλου, η προσβολή δεν θα είναι παράνομη, εκτός αν η ενάσκηση του επικρατέστερου δικαιώματος είναι ανεπίτρεπτη, κατά το άρθρο 281 Α.Κ. Από την πλευρά δε εκείνου που προσβάλλει την προσωπικότητα του άλλου δεν απαιτείται πταίσμα-δόλος ή αμέλεια- εκτός αν ζητείται αποζημίωση κατά τις

περί αδικοπραξιών διατάξεις ή ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (Α.Π. 2109/1986 Ελλ.Δνη 28, σελ. 1325, Α.Π. 849/1985 ΝοΒ 34,σελ.836). Επιπλέον δε αξίωση για καταβολή χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης καθιερώνει και η διάταξη του άρθρου 932 του Α.Κ. Εξάλλου η προσωπικότητα του ανθρώπου προστατεύεται και από σειρά διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος. Οι διατάξεις αυτές και οι αντίστοιχες διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου τελούν μεταξύ τους σε εσωτερική λογική και νομική ενότητα, οπότε η νομική σημασία των συνταγματικών δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών δεν εξαντλείται στις μεταξύ του κράτους ως πολιτειακής εξουσίας και των πολιτών σχέσεις, αλλά επεκτείνεται και στις μεταξύ των πολιτών ως υποκειμένων ιδιωτικού δικαίου, έννομες σχέσεις. Στις διατάξεις αυτές ανήκει προπαντός το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος, με την οποία διακηρύσσεται ότι ο σεβασμός και η αξία του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, υπό την έννοια ότι η πολιτεία οφείλει να σέβεται την αξία του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου, αλλά και να την προστατεύει, δηλαδή να μεριμνά για την αποτροπή της προσβολής της εκ μέρους των φορέων της εξουσίας αλλά και εκ μέρους ιδιωτών. (Αρ.Μάνεσης: Ατομικές Ελευθερίες, εκδ. 1982, σελ. 110). Με βάση την κεντρική αυτή αντίληψη για την αξία του ανθρώπου, έχουν περιληφθεί στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος υπό τον τίτλο Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, μεταξύ των άλλων, οι διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 1 που καθιερώνει το δικαίωμα του προσώπου να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητα τούτου άρθρου 13 για την ελευθερία της θρησκευτικής του συνείδησης, των άρθρων 14,15 και 16 για την πνευματική ελευθερία, ελευθερία του στοχασμού, ελευθερία της τέχνης και επιστήμης. (Δεληγιάννης: Η προστασία της προσωπικότητας κατά τον Α. Κ. από την άποψη των σχετικών συνταγματικών ρυθμίσεων, σε ΕλλΔνη 38, σελ.489επ.) Εξάλλου, κατ' άρθρο 60 εδ.α του Α. Κ.. όποιος προσβάλλεται παράνομα στο αποκλειστικό δικαίωμα του επάνω στα προϊόντα της διανοίας του, έχει δικαίωμα να απαιτήσει κατά τους όρους του νόμου να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Ειδικός νόμος, ο οποίος ρυθμίζει τα πνευματικά δικαιώματα των ερμηνευτών καλλιτεχνών, στους οποίους ανήκουν και οι τραγουδιστές, είναι ο νόμος 2121/1993 (άρθρο 2 παρ. 1, 4, 46 παρ.2β, 50 παρ. 1 και 65 παρ.1 και 2 του νόμου αυτού). Περαιτέρω, το άρθρο 367 Π.Κ. ορίζει στην παράγραφο 1 ότι "δεν αποτελούν άδικη πράξη α)δυσμενείς κρίσεις για επιστημονικές, καλλιτεχνικές ή επαγγελματικές εργασίες, β) οι δυσμενείς εκφράσεις που περιέχονται σε έγγραφο δημόσιας αρχής για αντικείμενα που ανάγονται στον κύκλο της υπηρεσίας της και γ) οι εκδηλώσεις που γίνονται για την εκτέλεση νομίμων καθηκόντων, την άσκηση νόμιμης εξουσίας ή για τη διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ή δ) σε ανάλογες περιπτώσεις " και στην παράγραφο 2 ότι "η προηγούμενη διάταξη δεν εφαρμόζεται α) όταν οι παραπάνω κρίσεις

ή εκδηλώσεις περιέχουν τα συστατικά στοιχεία της πράξης του άρθρου 363 (της συκοφαντικής δυσφημίσεως) καθώς και β) όταν από τον τρόπο της εκδήλωσης ή από τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη προκύπτει σκοπός εξύβρισης ". Από το συνδυασμό των διατάξεων αυτών προκύπτει ότι η συνδρομή λόγου που αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, ανατρέπει την ευθύνη του προσβάλλοντος, ώστε η διάταξη του άρθρου 57 Α. Κ. να μη βρίσκει στην περίπτωση αυτή πεδίο εφαρμογής. Δεν αίρεται όμως ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδήλωσης και συνεπώς παραμένει η παρανομία ως ουσιαστικό στοιχείο της αδικοπραξίας, όταν η παραπάνω εκδήλωση αποτελεί συκοφαντική δυσφήμιση ή όταν από τον τρόπο και από τις περιστάσεις που έγινε αυτή προκύπτει σκοπός εξύβρισης, δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται ειδικώς σε ποοσβολή της τιμής άλλου, με αμφισβήτηση της ηθικής η κοινωνικής αξίας του προσώπου του ή με περιφρόνηση αυτού. Ειδικός σκοπός εξύβρισης εμφανίζεται στον τρόπο εκδηλώσεως της προσβλητικής συμπεριφοράς, όταν αυτός δεν ήταν αντικειμενικά αναγκαίος για την απόδοση της σκέψεως αυτού που φέρεται ότι ενεργεί από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, ο οποίος, μολονότι αυτό το γνώριζε, χρησιμοποίησε τον τρόπο αυτό για να προσβάλλει την τιμή του άλλου(Α.Π. 167/2000, ΕλλΔνη 41, σελ.772, Α.Π. 1407/1988, ΕλλΔνη 31, σελ.95, Α.Π. 2109/1986, ΕλλΔνη 28, σελ. 1235, Εφ.Αθ. 1112/1997, ΕλλΔνη 38, σελ. 1599).

Στην προκειμένη περίπτωση από τις καταθέσεις των μαρτύρων που εξετάστηκαν ενόρκως στο ακροατήριο του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου, οι οποίες περιέχονται στα ταυτάριθμα με την εκκαλούμενη απόφαση πρακτικά δημόσιας συνεδρίασης του πιο πάνω δικαστηρίου, τα οποία επικαλούνται και προσκομίζουν σε επικυρωμένο αντίγραφο οι διάδικοι, από τις υπ' αριθμ. 1471/1998, 1473/1998, 1474/1998, 1475.1998, 1476/1998 και 1477.1998 ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον της συμβολαιογράφου Αθηνών Ευγενίας Κοντακίδου -Μουζακίτη, τις οποίες επικαλείται και προσκομίζει ο ενάγων, από τις υπ'αριθμ.7624/1998, 7625/1998, 7626/1998 και 7627/1998 ένορκες βεβαιώσεις ενώπιον της συμβολαιογράφου Αθηνών Κωνσταντίνος Σταυροπούλου, τις οποίες προσκομίζει και επικαλείται ο εναγόμενος, και οι οποίες όλες έχουν συνταχθεί μετά από νομότυπη και εμπρόθεσμη κλήτευση του αντιδίκου κάθε διαδίκου κατ' άρθρο 270 παρ.2 Κ.Πολ.Δ, και απ'όλα τα έγγραφα τα οποία επικαλούνται και προσκομίζουν νόμιμα οι διάδικοι, αποδεικνύονται τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά.'

Οι διάδικοι είναι ερμηνευτές καλλιτέχνες και παρουσιάζουν το καλλιτεχνικό τους έργο σε κέντρα διασκέδασης και σε χώρους συναυλιών. Ο εναγόμενος τον Απρίλιο του 1997 σε δεκαπέντε (15) εμφανίσεις στο κέντρο διασκέδασης "ΜΥΛΟΣ" που βρίσκεται στην Αθήνα, επί της οδού Π αριθμ. ***, παρουσίασε ένα πρόγραμμα με γενικό τίτλο "Προσεχώς Βουλγάρες ", αποτελούμενο από μουσικά μέρη, διανθισμένα με σατυρικά σχόλια επικαιρότητας. Στο πρόγραμμα αυτό ο εναγόμενος παρουσίασε μονταρισμένη με τεχνικά μέσα (κομπιούτερ)

βιντεοταινία φανταστικού περιεχομένου, η οποία περιλαμβάνει διάφορες απεικονίσεις του ενάγοντος (σκηνές από βίντεο κλπ) καθαρά επινόησης του εναγομένου. Οι εικόνες αυτές προβάλλονταν από βίντεο μέσω προτζέκτορα σε μεγάλη οθόνη (RIDO), καθώς και από τηλεοπτική οθόνη που βρισκόταν σε άλλη περίοπτη θέση του προαναφερθέντος κέντρου διασκέδασης, έτσι ώστε η με τεχνικά μέσα "παρουσία" του ενάγοντος και η εικόνα του να γίνονται αντιληπτές από όλους τους πελάτες του καταστήματος, συνοδεύονταν δε και από ηχητική επένδυση που αποτελείτο από αποσπάσματα τραγουδιών που έχει ερμηνεύσει ο ενάγων, συνοδευόμενες από παραποιημένα κατά το δοκούν σχόλια του εναγομένου, με ταυτόχρονη σκηνική αναπαράσταση και διακωμώδηση από τον ίδιο τον εναγόμενο.....

Έτσι η ως άνω προσφορά του ενάγοντος τυγχάνει εκτίμησης, επιδοκιμασίας και αποδοχής. Και είναι αληθές ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία τα πρόσωπα, για τις πράξεις των οποίων ενδιαφέρεται το κοινωνικό σύνολο, είναι υποχρεωμένα να ανέχονται σχόλια, που συνοδεύονται ακόμη και από οξεία κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς, τέτοια δε σχόλια είναι υποχρεωμένος να δέχεται και ο ενάγων για τις προαναφερθείσες πράξεις του, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο. Δεν είναι όμως υποχρεωμένος να ανέχεται σάτιρα για ανύπαρκτα ελαττώματα και ατέλειες του καθώς και συκοφαντίες, έστω και αν ο εναγόμενος έχει διαφορετική άποψη για τον τρόπο που επέλεξε ο ενάγων να προσφέρει με την <webtop:message key=τέχνη του στα κοινά. Και

τούτο διότι, όπως εκτέθηκε ανωτέρω στη νομική σκέψη της παρούσης, η ελευθερία για κριτική, και υπό μορφές σάτιρας, υπόκειται σε νόμιμους περιορισμούς, προκειμένου να διαφυλάσσεται η υπόληψη του ατόμου η οποία αποτελεί εξαιρετικής σπουδαιότητας αγαθό, από ύβρεις και συκοφαντίες. Ο εναγόμενος όμως υπερέβη τα όρια της κριτικής και χρησιμοποίησε τις παραπάνω φράσεις καθώς και την εικόνα του ενάγοντος να ρέουν χρήματα από το στόμα του εν γνώσει της υβριστικής τους σημασίας και της αναληθείας τους, με σαφή σκοπό προσβολής της τιμής και της υπόληψης του ενάγοντος, εξωτερικεύοντας έτσι την εκ μέρους του αμφισβήτηση της ηθικής και κοινωνικής αξίας του ενάγοντος και συγχρόνως εκφράζοντας την καταφρόνηση του. Εάν πράγματι ο εναγόμενος ήθελε να ασκήσει την ως άνω κριτική που ισχυρίζεται, δε θα χρησιμοποιούσε μειωτικές εκφράσεις και την προαναφερθείσα εικόνα του ενάγοντος, που δημιούργησαν γι αυτόν στο κοινό την εντύπωση ότι είναι ένας υποκριτής, συμφεροντολόγος και φιλοχρήματος, όπως προαναφέρθηκε. Και να μεν με το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος προστατεύεται η ελευθερία της τέχνης, η δε σάτιρα καθώς και μια σατυρική παράσταση είναι μορφή τέχνης με τη χρησιμοποίηση μάλιστα παραβολικής και συμβολικής γλώσσας. Δεν είναι όμως συμβολισμός η απροκάλυπτη επίθεση στο πρόσωπο του ενάγοντος, ούτε μπορεί να θεωρηθεί ως απλή

υπερβολή η παρουσίαση ψεύτικης εικόνας που σκοπό έχει την καταφρόνηση του παρουσιαζομένου, δείχνοντας έναν άνθρωπο ακριβώς τον αντίθετο από αυτό που είναι στη πραγματικότητα και διαστρεβλώνοντας τις προθέσεις του με σκοπό να κάνουν τους άλλους να θεωρήσουν το ψευδές ως αληθινό, με την παρουσίαση της εικόνας του ενάγοντος ως φιλάργυρου και ψυχρού επαγγελματία που εκμεταλλεύεται ακόμη και τα πιο ιερά ιδανικά και καπηλεύεται και τους πιο μεγάλους αγώνες προκειμένου να κερδίσει χρήματα και έχει σαν μοναδικό του ιδεώδες την επαγγελματική του άνοδο και την αύξηση της περιουσίας του. Έτσι το κατοχυρωμένο με το άρθρο 16 παρ.1 του Συντάγματος δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης της τέχνης δεν αίρει στη προκειμένη περίπτωση την υπαιτιότητα του εναγομένου και την υποχρέωση του προς αποζημίωση του ενάγοντος για την προαναφερθείσα προσβολή της προσωπικότητας του, δεδομένης και της διάταξης του άρθρου 2 παρ.1 του Συντάγματος, η οποία επιβάλλει στη Πολιτεία τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου ως πρωταρχικό αγαθού και η οποία διάταξη τριτενεργεί και στις σχέσεις του ιδιωτικού δικαίου διαμέσου της γενικής ρήτρας του άρθρου 57 Α.Κ. Περαιτέρω με τη χρησιμοποίηση της εικόνας και των αποσπασμάτων των τραγουδιών του ενάγοντος από τις σκηνές βίντεο κλιπς αυτού κατά τον περιγραφέντα ανωτέρω τρόπο, χωρίς την άδεια του, ο εναγόμενος προσέβαλε παράνομα τα δικαιώματα του ενάγοντος στα προϊόντα της διανοίας του και ειδικότερα το δικαίωμα του να επιτρέπει την άμεση ή έμμεση αναπαραγωγή της εγγραφής, της ερμηνείας ή εκτέλεσης των έργων του, την παρουσίαση στο κοινό του υλικού φορέα με την παράνομη εγγραφή και της παραμόρφωση της ερμηνείας ή εκτέλεσης αυτής. (βλ. Κουμάντος: Πνευματική Ιδιοκτησία εκδ.2000, σελ.409, Μαρίνος: Πνευματική Ιδιοκτησία, εκδ.2000, σελ.264) Από τις ως άνω δε παράνομες και υπαίτιες πράξεις του εναγομένου, των οποίων έλαβε γνώση το κοινό που παρακολούθησε το πρόγραμμα, ο ενάγων υπέστη ηθική βλάβη και για αποκατάσταση της δικαιούται χρηματική ικανοποίηση, το ποσό της οποίας, ενόψει του βαθμού του πταίσματος του εναγομένου, των συνθηκών υπό τις οποίες έλαβε χώρα η προσβολή της οικονομικής κατάστασης των διαδίκων και της κοινωνικής τους θέσης ανέρχεται στο ποσό των 15.000.000 δρχ. που κρίνεται εύλογο προς τούτο. Κατ'ακολουθίαν των ανωτέρω, η εκκαλούμενη απόφαση που έκρινε όμοια και δέχθηκε εν μέρει την αγωγή ως και εν μέρει κατ'ουσίαν βάσιμη, αναγνώρισε δε ότι ο εναγόμενος οφείλει να καταβάλλει στον ενάγοντα ποσό 15.000.000 δρχ., διέταξε τον εναγόμενο να παραλείπει στο μέλλον οποιαδήποτε με τη χρήση τεχνικών μέσων αναπαραγωγής και χρήση της εικόνας του ενάγοντος και των έργων που έχει ερμηνεύσει χωρίς την άδεια του και απείλησε κατά του εναγομένου και υπέρ του ενάγοντος χρηματική ποινή 600.000 δρχ. για κάθε παράβαση της υποχρέωσης του προς παράλειψη, ορθά το νόμο εφάρμοσε και ορθά τις προσαχθείσες αποδείξεις εκτίμησε και οι τα αντίθετα υποστηρίζοντες

συναφείς πέντε λόγοι έφεσης ελέγχονται απορριπτέοι ως κατ'ουσίαν αβάσιμοι. Συνεπώς, η έφεση πρέπει να απορριφθεί ως κατ'ουσίαν αβάσιμη στο σύνολο της. Η δικαστική δαπάνη του εφεσίβλητου για τον παρόντα βαθμό δικαιοδοσίας πρέπει να επιβληθεί σε βάρος του εκκαλούντος που ηττήθηκε στη δίκη (άρθρα 176 και 183 του Κ.Πολ.Δ) Δικάζει κατ'αντιμωλίαν των διαδίκων.

Δέχεται τυπικά και απορρίπτει κατ' ουσίαν την έφεση κατά της υπ' αριθμ.8002/1998 οριστικής αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών.

Επιβάλλει τη δικαστική δαπάνη του εφεσίβλητου για τον παρόντα βαθμό δικαιοδοσίας σε βάρος του εκκαλούντος εκ δραχμών ογδόντα χιλιάδων

Κρίθηκε, αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 21 Δεκεμβρίου 2000 και δημοσιεύτηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο του στις 18 Ιανουαρίου 2001 χωρίς να παρευρίσκονται οι διάδικοι και οι πληρεξούσιοι τους δικηγόροι. <webtop:message key=

Πρόεδρος: ΣΠΥΡΙΔΩΝΑΣ ΚΟΛΥΒΑΣ

Εισηγητές: Δ. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ

Λήμματα: Δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της τέχνης ,Προσβολή προσωπικότητας ,Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

• ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ Αριθ. Απόφασης: 564 Έτος: 1986
Περίληψη

ΓΟΚ 1985. Κήρυξη κτιρίου έργου τέχνης. Αιτιολογία επαρκής. Για την κήρυξη κτιρίου ως έργου τέχνης κατά τις διατάξεις του Γ.Ο.Κ., δεν αποκλείεται να λαμβάνονται υπόψη και κριτήρια πολεοδομικά, αισθητικά και αρχιτεκτονικά, όταν εφαρμόζεται το άρθρο 79 παρ.6 του ΓΟΚ. Είναι ακυρωτέα η πράξη του Υπουργού Πολιτισμού για τον χαρακτηρισμό κτιρίου ως έργου τέχνης αν δεν πληροί τους όρους του άρθρου 1 του Ν.1469/1950.

Κείμενο Απόφασης

Με την κρινόμενη αίτηση, που ασκήθηκε νομότυπα, ζητείται η ακύρωση της αποφάσεως Γ/71/9829/11.2.1982 της Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Φ.Ε.Κ./Β' 85/25.2.1982), με την οποία χαρακτηρίστηκε ως έργο τέχνης, που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, κτίριο ιδιοκτησίας του αιτούντος ιδρύματος κείμενο στην κεντρική πλατεία της πόλεως Τρικάλων και στη γωνία των οδών 28ης Οκτωβρίου και Τιουσόν (πρώην Ερμού).

Η πρώτη από τις μνησθείσες διατάξεις (αρ.1 νόμου 1469/1950) ορίζει ότι "1. α)... β) η επισκευή, μεταρρυθμίσεις, ως και η εκτέλεσις έργων συντηρήσεως οικοδομημάτων ή μνημείων μεταγενεστέρων του έτους 1830 χαρακτηριζομένων ως έργων τέχνης χρηζόντων ειδικής προστασίας, δια τα οποία ήθελε κριθή επιβεβλημένη η θέσπισις ειδικής προστασίας, υπάγονται

εις τας διατάξεις του άρθρου 52 του κωδ.Νόμου 5351 του 1932 "περί αρχαιοτήτων"...", κατά δε το τελευταίο αυτό άρθρο η επισκευή ή μετασκευή καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων, παλαιότερων του έτους 1830, γίνεται μόνο μετά από έγκριση της αρμοδίας αρχής που παρέχεται έπειτα από σχετική γνωμοδότηση. Αφετέρου, στη δεύτερη διάταξη (άρ.4 παρ.1 του νόμου 622/1977) ορίζεται ότι "Δια Π.Δ/μάτων εκδιδόμενων προτάσει του Υπουργού Δημοσίων Έργων κατόπιν ητιολογημένης εκθέσεως της κατά περίπτωσιν αρμοδίας Υπηρεσίας, δύναται προς διατήρησιν ιδιαίτερου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή και αρχιτεκτονικού χαρακτήρος να χαρακτηρίζονται κτίρια ως διατηρητέα ή Οικισμοί ή Τμήματα αυτών ως Παραδοσιακοί και να θεσπίζονται όροι και περιορισμοί δομήσεως διάφοροι των δια του παρόντος Π.Δ/τος καθοριζομένων τοιούτων. Η αρμοδιότητα δε αυτή του Υπουργού Δημοσίων Έργων μεταβιβάσθηκε στον Υπουργό Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος, με το νόμο 1032/1980 "περί συστάσεως Υπουργείου Χωροταξίας κ.λ.π." (φ.57) και ήδη στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (νόμος 1558/1985 - ΦΕΚ/Α' 137).

Από τις ανωτέρω διατάξεις προβλέπεται η λήψη από τη Διοίκηση μέτρων, που αποσκοπούν στη διατήρηση και προστασία της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και γενικώτερα του πολιτιστικού περιβάλλοντος της Χώρας, και για την οποία μάλιστα προστασία ειδικά εμερίμνησε το Σύνταγμα (βλ. άρ.24). Συγκεκριμένα, τα μέτρα αυτά μπορούν να επιβάλλονται αφενός σε ωρισμένης χρονικής περιόδου οικοδομήματα και μνημεία που έχουν την μορφή "έργων τέχνης" και χρειάζονται ειδική προστασία και αφετέρου προκειμένου για κτίρια ή οικισμούς, οι οποίοι εμφανίζουν αξιόλογο χαρακτήρα, από άποψη ιστορική, λαογραφική, πολεοδομική, αισθητική ή αρχιτεκτονική. Πρόκειται, επομένως, για μέτρα επιβαλλόμενα με διαφορετικά, για κάθε μια από τις παραπάνω δύο περιπτώσεις, κριτήρια και από διαφορετικά όργανα, που το καθένα αποφασίζει με ιδιαίτερη διαδικασία. Ειδικότερα όμως, προκειμένης της επιβολής του πρώτου μέτρου, που αφορά στο χαρακτηρισμό ως διατηρητέου κτιρίου ή μνημείου μεταγενεστέρου του 1830 και εμφανιζομένου ως έργου τέχνης το οποίο χρειάζεται ειδική προστασία, δεν αποκλείεται να λαμβάνονται υπόψη, για το σκοπό αυτό, και να συνεκτιμούνται κριτήρια από τα προβλεπόμενα για τη λήψη του άλλου μέτρου, δηλαδή και πολεοδομικά, αισθητικά ή αρχιτεκτονικά, εφόσον τα κριτήρια αυτά κρίνονται, αιτιολογημένα, ότι, ενόψει της μορφολογίας των στοιχείων, στα οποία αφορούν, ή άλλων ιδιαίτερων γνωρισμάτων αυτών, προσδίδουν στο εν λόγω κτίριο ή μνημείο τον χαρακτήρα του έργου τέχνης, δηλαδή ανθρώπινου δημιουργήματος ενδιαφέρουσας καλλιτεχνικής αξίας, που προκαλεί στο θεατή αισθητική απόλαυση. Με την προσβαλλομένη απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών χαρακτηρίσθηκε το κτίριο του αιτούντος ιδρύματος ως έργο τέχνης, που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 του νόμου 1469/1950, με την αιτιολογία ότι "αποτελεί αξιόλογο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής με συμμετρικές συνθέσεις στις όψεις του και

με ισορροπημένο όγκο ενταγμένο αρμονικά στον Πολεοδομικό ιστό της πόλης. Στο ισόγειο παραστάδες διαμορφώνουν τοξοστοιχία πάνω από την οποία υπάρχει απλό μεταλλικό στέγαστρο. Στον όροφο μεταξύ των ανοιγμάτων υπάρχει μία σειρά από κεραμικές ψευδοπαραστάδες με ραβδώσεις και κορινθιακά επίκρανα, ενώ στο μεσαίο άνοιγμα κάθε όψεως προβάλλει μαρμάρινος εξώστης με χυτοσιδηρό κιγκλίδωμα". Αλλά τα αναφερόμενα στην αιτιολογία αυτή στοιχεία αφορούν σε κριτήρια, που εμπίπτουν όχι στην εφαρμοσθείσα διάταξη (του άρθρου 1 του νόμου 1469/1950), αλλά στη διάταξη του άρθρου 79 παρ.6 του Γ.Ο.Κ. (όπως αντικαταστάθηκε), χωρίς παράλληλα να κρίνεται, με ειδικότερη αιτιολογία, όπως έπρεπε κατά την προηγούμενη σκέψη για να είναι επιτρεπτή η λήψη υπόψη από την Υπουργό Πολιτισμού τέτοιων κριτηρίων, ότι τα παραπάνω περιγραφόμενα στην προσβαλλομένη απόφαση αρχιτεκτονικά και πολεοδομικά στοιχεία προσδίδουν στο κτίριο, ενόψει της μορφολογίας και λοιπών χαρακτηριστικών των, την μορφή του έργου τέχνης. Επομένως η αιτιολογία αυτή δεν πληροί τους όρους του νόμου (αρ.1 νόμου 1469/1950) και για το λόγο αυτό, που βάσιμα προβάλλεται, πρέπει να ακυρωθεί η προσβαλλομένη απόφαση και να γίνει δεκτή η κρινομένη αίτηση.

Πρόεδρος: Α. Τσούτσος

Εισηγητές: Μ. Μουζουράκης

Δημοσίευση: Ελληνική Δικαιοσύνη

ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

- ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ Αριθ. Απόφασης: 16 Ετος: 2003

Περίληψη

Διατηρητέα μνημεία - Έργα τέχνης - Κτίσματα ιστορικής σπουδαιότητας - Καλλιτεχνική αξία -. Από τις διατάξεις του π.δ. 161/1984, οι οποίες δεν προκύπτει ότι έχουν τροποποιηθεί ή αντικατασταθεί από τις διατάξεις του π.δ. 358/1986, προκύπτει ότι σε περίπτωση κηρύξεως ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου κτιρίου, κειμένου εντός της χωρικής αρμοδιότητας του Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης, απαιτείται γνωμοδότηση του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Στο ειδικό καθεστώς προστασίας του ν. 5351/1932 υπάγονται αφ' ενός μεν τα οικοδομήματα που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης, χρήζοντα ειδικής προστασίας, αφ' ετέρου δε εκείνα τα οποία έχουν ιστορική σπουδαιότητα και τα οποία δεν απαιτείται προηγουμένως να κηρυχθούν ιστορικοί τόποι, εφ' όσον η κήρυξη αυτή αφορά τους τόπους και μόνο. Για μεν τα χαρακτηριζόμενα ως έργα τέχνης οικοδομήματα πρέπει αυτά να συγκεντρώνουν τα ιδιαίτερα εκείνα στοιχεία, τα οποία προσδίδουν σε αυτά τον χαρακτήρα του έργου τέχνης, δηλαδή ανθρωπίνου δημιουργήματος με καλλιτεχνική ιδιαιτερότητα που προκαλεί στο θεατή αισθητική απόλαυση. Για δε τα κτίσματα τα υπαγόμενα στη δεύτερη κατηγορία πρέπει αυτά να συνδέονται κατ' αρχήν με σπουδαίο ιστορικό γεγονός ή με προσωπικότητα του ιστορικού βίου, χωρίς να αποκλείεται όμως να υπαχθούν στην κατηγορία αυτή και οικοδομήματα που έχουν σπουδαιότητα για την ιστορία της αρχιτεκτονικής ενώ απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η ιδιαίτερη καλλιτεχνική αξία του έργου. Οι προϋποθέσεις αυτές ελέγχονται από το διοικητικό δικαστή επ' ευκαιρία προσβολής των οικείων διοικητικών πράξεων και μάλιστα τόσο από την άποψη της

πληρότητας της αιτιολογίας όσο και από την άποψη της ορθής υπαγωγής στις χρησιμοποιούμενες από το νόμο έννοιες, ιδιαίτερος δε εφ' όσον ο δικαστής διαπιστώσει παράβαση των κανόνων της κοινής πείρας από τη διοικητική αρχή κατά την υπαγωγή του πραγματικού στην οικεία νομική έννοια. Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 16/2003

.....
7. Επειδή, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, μετά από αίτηση της συνιδιοκτήτριας ακινήτου, κειμένου στη Θεσσαλονίκη επί της οδού Κ.Δ. ..., Α.Α.-Γ. ο αρχιτέκτων μηχανικός Α.Π. με την από του Οκτωβρίου 2000 εισήγησή του πρότεινε τον χαρακτηρισμό ως άνω κτιρίου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και ως έργου τέχνης με την αιτιολογία ότι αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρούμενα μέχρι σήμερα δείγματα αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου (1928) και ακολουθεί απλοποιημένα πρότυπα του εκλεκτισμού υπακούοντας σε κανόνες συμμετρίας, ευμετρίας και αναλογιών. Η εισήγηση συνοδεύεται από σημείωμα με βιογραφικά στοιχεία του Ε.Α., αρχικού ιδιοκτήτη, φωτογραφίες του κτιρίου και του Ε.Α., καθώς και σχέδια, προβαίνει δε σε αναλυτική περιγραφή του κτιρίου. Στη συνέχεια, όπως προκύπτει από το 17/14.6. 2001 Πρακτικό του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων η Προϊσταμένη της Διεύθυνσης Λαϊκού Πολιτισμού Σταμ. Χατζηνικολάου εξέθεσε ενώπιον του την εισήγησή της, με την οποία περιγράφεται η μορφή και τα γνωρίσματα του κτιρίου χωρίς να αξιολογούνται ειδικότερα, και πρότεινε τον χαρακτηρισμό του μεγάρου Α. ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης, "διότι αποτελεί αξιόλογο δείγμα αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου του 1928 που ακολουθεί απλοποιημένα πρότυπα εκλεκτικισμού, διακρίνεται από συμμετρία και ενδιαφέρουσες αναλογίες. Το μέγαρο Α. είναι σημαντικό για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου και συμβάλλει στην ανάδειξη του χώρου του ιστορικού κέντρου της Θεσσαλονίκης". Κατόπιν αυτών με το ίδιο Πρακτικό το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων γνωμοδότησε υπέρ του χαρακτηρισμού του μεγάρου ως έργου τέχνης και ιστορικού διατηρητέου μνημείου "γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα κτιρίου του μεσοπολέμου (1928) με απλοποιημένα πρότυπα εκλεκτικισμού και κανόνες συμμετρίας. Είναι συνδεδεμένο επίσης με την οικογένεια Α. που τα μέλη της συνέβαλαν σημαντικά στην κοινωνική ζωή του τόπου". Τέλος, με βάση τα πιο πάνω στοιχεία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη πράξη, με την οποία το μέγαρο Α. χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και έργο τέχνης με την αιτιολογία που εκτίθεται στη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων. Υπό την πλοκή αυτή και από όσα μνημονεύονται στα έγγραφα του φακέλου η αιτιολογία του χαρακτηρισμού του κτιρίου ως έργου τέχνης εμφανίζεται στην προκειμένη περίπτωση αρρήκτως συνδεδεμένη με την αιτιολογία του χαρακτηρισμού του κτιρίου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, ο οποίος, σύμφωνα με όσα εκτίθενται παραπάνω, κρίθηκε μη νόμιμος λόγω μη τηρήσεως ουσιώδους τύπου της διαδικασίας. Για τον λόγο δε αυτό πρέπει να γίνει δεκτός ο προσβαλλόμενος λόγος για μη νόμιμη αιτιολογία του χαρακτηρισμού του κτιρίου ως έργου τέχνης και να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη απόφαση και κατά το σκέλος αυτό.
Δ ι ά τ α ύ τ α

Δέχεται την υπό κρίση αίτηση.

Ακυρώνει την ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2119/6182/8.11.2001 απόφαση του Υπουργού

Πολιτισμού

Επιβάλλει εις βάρος του Δημοσίου την δικαστική δαπάνη του αιτούντος ανερχόμενη σε επτακόσια εξήντα (760) ευρώ και

Διατάσσει την επιστροφή του καταβληθέντος παραβόλου.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 27 Ιουνίου 2002 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στις 10 Ιανουαρίου 2003.

Πρόεδρος: Κ. ΧΑΛΑΖΩΝΙΤΗΣ

Εισηγητές: Κ. ΚΟΥΣΟΥΛΗΣ

Λήμματα: Διατηρητέα μνημεία ,Έργα τέχνης ,Κτίσματα ιστορικής σπουδαιότητας ,Καλλιτεχνική αξία

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

- ΕΦΕΤΕΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ Αριθ. Απόφασης: 281 Έτος: 2005

Περίληψη

Έννοια δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας - Πνευματικό δημιούργημα - Πρωτοτυπία - Προστασία Ν 146/1914 περί Αθεμίτου Ανταγωνισμού -. Το δικαίωμα της πνευματικής Ιδιοκτησίας που αποκτούν οι πνευματικοί δημιουργοί με τη δημιουργία του έργου τους περιλαμβάνει, ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα: 1) το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και 2) το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα). Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή, ιδίως τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα, με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτηριστικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα, οι φωτογραφίες, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη. Πνευματικό δημιούργημα είναι το προϊόν του ανθρωπίνου πνεύματος, το οποίο, έχει μορφή προσιτή στις αισθήσεις και λόγω της ιδιαιτερότητός του, διαφέρει από όσα προϋπάρχουν στο περιεχόμενο ή τη μορφή του, ως προς τη συγκεκριμένη δηλαδή οργανική σύνδεση και συνθετική διαμόρφωση των επί μέρους στοιχείων του και ως προς τη συγκεκριμένη εκφραστική εφαρμογή της σχετικής αφετηριακής ιδέας του δημιουργού. Πρωτοτυπία είναι η ιδιαίτερη ατομικότητα του έργου, που οφείλεται στην προσωπική συμβολή του δημιουργού. Εφόσον συντρέχουν οι ως άνω προϋποθέσεις, ο νόμος προστατεύει το έργο ως άυλο αγαθό.

Κείμενο Απόφασης

.....
Επομένως το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, που έκρινε κατά τον ίδιο τρόπο και δέχθηκε ως νόμιμη και βάσιμη στο σύνολό της την ένδικη αγωγή, ορθώς ερμήνευσε και εφήρμοσε το νόμο και εξετίμησε τις αποδείξεις και οι περί του αντιθέτου ισχυρισμοί των εναγομένων με την υπό κρίση έφεση των τυγχάνουν αβάσιμοι και απορριπτέοι. Συγκεκριμένα οι εναγόμενοι με την έφεση τους πλήττουν επαλλήλως

την εκκαλουμένη απόφαση για εσφαλμένη ερμηνεία και εφαρμογή των προδιαληφθεισών διατάξεων και κακή εκτίμηση των αποδείξεων, ισχυριζόμενοι ότι τα επίδικα αντικείμενα δεν υπάγονται στην προστασία των περί πνευματικής ιδιοκτησίας διατάξεων, διότι δεν αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα, ελλείπει του συστατικού στοιχείου αυτών που είναι η πρωτοτυπία, επί πλέον δε διότι αυτά συνιστούν έκφραση λαϊκής παραδόσεως και τέχνης, και ως τοιαύτα ρητώς εξαιρούνται της προστασίας των ανωτέρω διατάξεων, και τέλος διότι πανομοιότυπα προϊόντα (αιγαιοπελαγίτικες εκκλησίες και ανεμόμυλοι) κυκλοφορούν στην ελληνική αγορά και διατίθενται στα κατάστημα τουριστικών ειδών ήδη από του έτους 1980, δηλαδή πολύ πριν από την κατασκευή και κυκλοφορία των επιδίκων αντικειμένων. Οι ισχυρισμοί όμως αυτοί των εναγομένων τυγχάνουν αβάσιμοι και απορριπτέοι, αφού, όπως ήδη εκτέθηκε αναλυτικώς ανωτέρω, τα επίδικα αντικείμενα να μεν έχουν ως πηγή εμπνεύσεως τη νησιωτική παραδοσιακή τέχνη, πλην όμως δεν αποτελούν αντιγραφή συγκεκριμένων παραδοσιακών κατασκευών και απλή έκφραση της σχετικής λαϊκής παραδόσεως, αλλά διαθέτουν στοιχεία, οφειλόμενα στην προσωπική συμβολή του ενάγοντος, τα οποία προσδίδουν σ' αυτά ξεχωριστό αισθητικό περιεχόμενο και τα καθιστούν εξατομικευμένα, στατιστικώς μοναδικά και πρωτότυπα, με την προεκτεθείσα έννοια και ως τοιαύτα αποτελούν πνευματικά δημιουργήματα, υπαγόμενα στις περί προστασίας της πνευματικής δημιουργίας διατάξεις. Επίσης τα έργα αυτά με την πρωτοτυπία, την ατομική τους ιδιομορφία και την μοναδικότητα που τα χαρακτηρίζει διαφοροποιούνται σαφώς από άλλα παρεμφερή έργα που ήταν γνωστά κατά το χρόνο κυκλοφορίας αυτών στην ελληνική αγορά. Συμπερασματικά και σε ακολουθία με όλα όσα εκτέθηκαν ανωτέρω,, πρέπει να απορριφθεί στο σύνολο της ως κατ' ουσίαν αβάσιμη, η υπό κρίση έφεση και να καταδικασθούν οι εκκαλούντες, ως ηττηθέντες, στα δικαστικά έξοδα του εφεσιβλήτου του παρόντος βαθμού δικαιοδοσίας (άρθρα 176, 183 και 191 παρ. 2 Κ.Πολ.Δ.), κατά τα ειδικότερα στο διατακτικό εκτιθέμενα. <webtop:message key=

Πρόεδρος: Ελευθέριος Ζάμπρας
Εισηγητές: Γεώργιος Κοντός
ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

- ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΑΘΗΝΑ Αριθ. Απόφασης: 17115 Έτος: 1988
Περίληψη
Ασφαλιστικά μέτρα - Ένορκες βεβαιώσεις - Προσβολή της προσωπικότητας εξαιτίας προσβολής του θρησκευτικού αισθήματος - Ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης - Επικρατούσα Θρησκεία - Επιτρεπτή η κύρια και πρόσθετη παρέμβαση στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων - Ένορκες βεβαιώσεις μετά τη συζήτηση, δεν λαμβάνονται υπόψη.
Κείμενο Απόφασης

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 57 § 1 εδ.α' ΑΚ, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Κατά τις διατάξεις του άρθρου 59 ΑΚ, στην περίπτωση του παραπάνω άρθρου, το

δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επί πλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο, να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται σε πληρωμή χρηματικού ποσού, σε δημοσίευμα ή σε οτιδήποτε επιβάλλεται από τις περιστάσεις. Από τις διατάξεις αυτές, αλλά και από άλλες διατάξεις του ιδιωτικού και του δημοσίου δικαίου, προκύπτει, ότι το δίκαιο ανάγει τον άνθρωπο σε αυτοτελές αντικείμενο προστασίας και επιβάλλει το σεβασμό της προσωπικότητάς του από τους τρίτους. Η προσωπικότητα εμφανίζεται εξωτερικά με διάφορες εκφάνσεις, ενώ με τη γενική ρήτρα περί της παράνομου προσβολής της επιτυγχάνεται ο εντοπισμός αλλά και η διεύρυνση των εκφάνσεων της προσωπικότητας, εκείνων δηλ. που, κατά την επιστήμη και τις κοινωνικές και τις συναλλακτικές αντιλήψεις, θεωρούνται προστατεύσιμες. Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας αποτελεί ιδιαίτερη κατηγορία δικαιώματος, που δεν υπάγεται στα γνωστά, από τη θεωρία του ρωμαϊκού δικαίου, είδη δικαιωμάτων και ως εκ τούτου έχει δική του φυσιογνωμία στο σύγχρονο ιδιωτικό δίκαιο. Είναι δικαίωμα που ενδιαφέρει τη δημοσία τάξη, μη περιουσιακό, απόλυτο, δηλ. ο φορέας του μπορεί να στραφεί κατά παντός τρίτου του τον διαταράσσει, αυτοτελές για κάθε πρόσωπο και επομένως δεν μπορεί να ανήκει σε πλείονες από κοινού, ενιαίο, υπό την έννοια, ότι δεν υπάρχουν περισσότερα επί μέρους δικαιώματα αλλά ένα δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας, οι ειδικότερες εκδηλώσεις του οποίου εμφανίζονται υπό τύπον "εκφάνσεων" του ενιαίου αυτού δικαιώματος και γι' αυτό το λόγο αποκλείεται στο πρόσωπο του αυτού φορέα δημιουργία σχέσεως και συνεπώς "συγκρούσεως" δικαιωμάτων επί της ίδιας προσωπικότητας (βλ. Γ.Πλαγιαννάκος: "Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας" ΕλλΔνη 7.101 επ., Σούρλας σε ΕρμΑΚ Εισαγ. άρθ.57-60, αριθμ.14,17,22,40-42, Αν.Τούσης: Γεν.Αρχ.1962 § 34 σελ.229, Αν.Γαζής, "Η σύγκρουσις των δικαιωμάτων" 1959 σελ.58, ΑΠ (Ολομ.)812/1980 ΝοΒ 29.79 επ. ΕΑ 1013/1987). Προσβολή της προσωπικότητας υπάρχει σε κάθε πράξη τρίτου προσώπου με την οποία διαταράσσεται, κατά τη στιγμή της προσβολής, η υπάρχουσα κατάσταση ως προς τις διάφορες εκφάνσεις της προσωπικότητας. Δεν αρκεί όμως απλή προσβολή αλλά επί πλέον απαιτείται να είναι και παράνομη. Το παράνομο είναι ευχερές να διακριβωθεί, όταν υπάρχει διάταξη που απαγορεύει συγκεκριμένη πράξη και προσβάλλει κάποια "έκφανση" της προσωπικότητας, ανεξάρτητα σε ποιο τμήμα του δικαίου, ιδιωτικού ή δημοσίου υπάρχει αυτή η διάταξη, όπως, αντίθετα το παράνομο δεν υπάρχει στις περιπτώσεις που το δίκαιο δίνει ρητώς δικαίωμα προσβολής ορισμένων εκφάνσεων της προσωπικότητας του άλλου (άρθρ.284,282 ΑΚ, 2 Π.Κ.). Όταν δεν συμβαίνει αυτό και ενόψει του ότι το επί της ίδιας προσωπικότητας δικαίωμα του ενός διασταυρώνεται με το αντίστοιχο δικαίωμα των άλλων, τότε ανακύπτει το πρόβλημα της αξιολογήσεως και της σταθμίσεως "αξιών", εκατέρωθεν δικαιωμάτων, συμφερόντων και εννόμων αγαθών, ποιά αξία ποιο δικαίωμα, ποιο συμφέρον, ποιο έννομο αγαθό είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση σπουδαιότερο από το άλλο και μέχρι ποίου σημείου φθάνει η νομική

σημασία καθ' ενός απ' αυτά στην περιοχή του δικαιώματος επί της ίδιας προσωπικότητας, επί τη βάσει γενικών αρχών, που συνάγονται είτε από το συνολικό πνεύμα της νομοθεσίας και τις επί μέρους διατάξεις, από το πνεύμα των οποίων μπορεί να αρυσθεί κανείς τις κατά προτίμηση γενικότερες τάσεις και κατευθύνσεις της νομοθεσίας, είτε από το πολιτιστικό ιδεώδες του οποίου φέρει τη σφραγίδα η έννομη τάξη και του επί του ιδεώδους τούτου θεμελιωμένου "πίνακος αξιών" (βλ.Γ.Πλαγιαννάκος ό.π. σελ.170 και εκεί παρ.Γερμ.Ακυρ. ΝοB 1962.942). Με βάση την αξιολόγηση αυτή θα υπερισχύσει το σπουδαιότερο δικαίωμα και μόνο, αν το δικαίωμα αυτό είναι το δικαίωμα εκείνου που προσβάλλει την προσωπικότητα του άλλου η προσβολή δεν θα είναι παράνομη εκτός εάν η ενάσκηση του επικρατέστερου δικαιώματος είναι ανεπίτρεπτη, κατά το άρθρο 281 ΑΚ, γιατί, υπό τις συγκεκριμένες συνθήκες, αντίκειται προφανώς στην καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή υπερβαίνει προφανώς τα όρια που διαγράφει ο κοινωνικός ή οικονομικός σκοπός τού κατά προτίμηση προστατευμένου αυτού δικαιώματος. Από την πλευρά εκείνου που προσβάλλει την προσωπικότητα του άλλου δεν απαιτείται πταίσμα -δόλος ή αμέλεια - εκτός εάν ζητείται αποζημίωση, κατά τις περί αδικοπραξιών διατάξεις ή ικανοποίηση της ηθικής βλάβης. Εξάλλου, η προσωπικότητα του ανθρώπου προστατεύεται και από σειρά διατάξεων του ισχύοντος Συντάγματος, ως προς τα ατομικά δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες. Οι διατάξεις αυτές και οι αντίστοιχες διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου τελούν μεταξύ τους σε εσωτερική λογική και νομική ενότητα, οπότε, βάσει της θεωρίας των "αντανακλαστικών επενεργειών" στην περιοχή του ιδιωτικού δικαίου, των ατομικών δικαιωμάτων και ατομικών ελευθεριών που θεσπίζονται από το Σύνταγμα, η νομική σημασία των συνταγματικών αυτών δικαιωμάτων και ελευθεριών δεν εξαντλείται στις μεταξύ του κράτους, ως πολιτειακής εξουσίας, και των πολιτών σχέσεις αλλά επεκτείνεται και στις μεταξύ των πολιτών, ως υποκειμένων ιδιωτικού δικαίου, έννομες σχέσεις, (Γ. Πλαγιαννάκος ό.π. σελ.165 και εκεί παρ.): Έτσι, με το άρθρο 2 του Συντάγματος διακηρύσσεται, ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, υπό την έννοια ότι η πολιτεία οφείλει να σέβεται την αξία του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου αλλά και να την προστατεύει, δηλ. να μεριμνά για την αποτροπή της προσβολής της, εκ μέρους των φορέων της εξουσίας αλλά και εκ μέρους ιδιωτών (βλ. Αρ.Μάνεση: "Ατομικές Ελευθερίες" έκδ.1982 σελ.110). Με βάση την κεντρική αυτή αντίληψη για την αξία του ανθρώπου, έχουν περιληφθεί στο δεύτερο μέρος του Συντάγματος υπό τον τίτλο, Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, μεταξύ των άλλων, οι διατάξεις του άρθρου 5, για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, του άρθρου 13, για την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, των άρθρων 14,15 για την πνευματική ελευθερία, ελευθερία του στοχασμού, ενώ με το άρθρο 106 § 2 ορίζεται, ότι η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται εις βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Με τις διατάξεις αυτές προσδιορίζεται η έκταση και το βάθος της προσωπικότητας

και οι κύριες εκφάνσεις της, με βάθρο την ανθρώπινη αξία και το απαραβίαστο αυτής και καθιερώνεται η αξία της προσωπικότητας και σε τομείς που δεν καλύπτει το ιδιωτικό δίκαιο. Με βάση τον προσδιορισμό της προσωπικότητας, κατά τα συνταγματικά αξιολογικά κριτήρια και την ευρύτερη αντίληψη που απορρέει απ' αυτά, περί της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως και του απολύτου σεβασμού της ανθρώπινης αξίας και του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου, από τον οποίο εκπηγάζουν οι κοσμοθεωριακές του πεποιθήσεις, που προσδιορίζουν σε μεγάλο βαθμό και την ελεύθερη πορεία του και τη θέση του απέναντι στο μυστήριο της ζωής, προκύπτει, ότι η έκφανση της προσωπικότητας που πρέπει να προστατεύεται από κάθε προσβολή είναι και το θρησκευτικό συναίσθημα, που έμμεσα προστατεύεται και με τις διατάξεις των άρθρων 198-200 Π.Κ., και η πίστη που απορρέει από αυτό. Η πίστη, που κατά τον κλασικό ορισμό είναι, "ελπιζομένων υπόσταση πραγμάτων έλεγχος ου βλεπομένων" (Παύλος προς Εβραίους κεφ.ΙΑ.Ι.) εισδύει στο μυστήριο των μεταφυσικών αληθειών και παρέχει γνώσεις για την υπεραίσθητή, υπερεμπειρική και υπερβατική πραγματικότητα, οι οποίες ικανοποιούν τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου, αποτελεί δε γεγονός ελεύθερης επιλογής και ηθικής ευθύνης της συνειδήσεώς του, είναι πράξη υψηλής ποιότητας, στην οποία χωρεί με ελευθερία η προσωπικότητα του ανθρώπου και συνιστά ένα από τα κεντρικότερα και ευτυχέστερα βιώματα του ανθρώπου (βλ. Αθ. Δεληκωστόπουλου: Σύγχρονα προβλήματα απολογητικής σελ.61 επ., του ιδίου Επιστημολογική θεώρηση της Θεολογίας, σελ.29 επ.). Η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, θρησκευτική ελευθερία, που καθιερώνεται από το άρθρο 13 του Συντάγματος δεν είναι απλώς ελευθερία της γνώμης αλλά ευρύτερο δικαίωμα που απαρτίζεται από μερικότερα δικαιώματα που είναι α) το δικαίωμα καθενός να πρεσβεύει οποιαδήποτε θρησκεία επιθυμεί και θεωρεί, ότι ικανοποιεί καλύτερα από κάθε άλλη θρησκεία το θρησκευτικό του συναίσθημα, β) το δικαίωμα να μη πρεσβεύει καμιά θρησκεία, να μη πιστεύει στο Θεό, δηλ. να είναι άθρησκος, χωρίς θρησκευτικό συναίσθημα ή άθεος, αρνούμενος την ύπαρξη του Θεού, ή να μη πρεσβεύει ορισμένη μόνο θρησκεία ή ορισμένες μόνο αρχές της, κατ'αρχήν, απ' αυτόν πρεσβευόμενης θρησκείας, γ) Το δικαίωμα να διατηρεί μυστικές τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, δ) το δικαίωμα να μεταβάλλει κατ' επανάληψη και κατά βούληση θρήσκευμα, υπό τον περιορισμό, ότι δεν μπορεί να εμφανίζεται, ότι πρεσβεύει ορισμένο θρήσκευμα, το οποίο στην πραγματικότητα πρεσβεύει και ε) Το δικαίωμα να διακηρύσσει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Ομως η απόλαυση της θρησκευτικής ελευθερίας, όπως και όλων των άλλων ατομικών ελευθεριών, είναι δυνατή μόνο κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις δηλ. ορισμένους περιορισμούς, που, πέραν των περί προσηλυτισμού διατάξεων, απαριθμούνται στο άρθρο 13 του Συντάγματος και είναι α) η δημοσία τάξη και τα, εις την γενική έννοια αυτής περιλαμβανόμενα χρηστά ήθη, υπό την έννοια του συνόλου των θεμελιωδών, πολιτειακών, κοινωνικών, οικονομικών και ηθικών αρχών και αντιλήψεων που κυριαρχούν στην Ελλάδα, ρυθμίζουν την ειρηνική και ήρεμη συνύπαρξη και συμβίωση ("ον γαρ τοις ψηφίσμασι αλλά τοις ήθεσι καλώς

οικείσθαι τας πόλεις" Ισοκράτης) χαρακτηρίζουν την Ελληνική Κοινωνία και αντιπροσωπεύουν την περί του πρέποντος λαϊκή συνείδηση και το αίσθημα πάντων των συνετώσ και δικαίως σκεπτομένων ανθρώπων και β) τα καθήκοντα απέναντι στο Κράτος, υπό την έννοια των υποχρεώσεων που αναφέρονται σε ζωτικά συμφέροντα της πολιτείας, και οι νόμοι, υπό την έννοια των "γενικών" νόμων, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το κοινωνικό σύνολο, όπως εκείνοι που αφορούν, στην παιδεία, στην εθνική άμυνα, στη δημόσια υγεία, στη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών κ.λ.π. Εξάλλου, στα μέτρα της πολιτείας, για την προστασία των θρησκευτών γενικά και όχι μόνο της "επικρατούσας" θρησκείας της Ανατολικής Ορθόδοξου του Χριστού Εκκλησίας, που καθιερώνεται από το Σύνταγμα για λόγους ιστορικούς και έχει ορισμένα προνόμια που όμως δεν επεκτείνονται και στους οπαδούς της, αφού αυτό θα συνιστούσε παραβίαση της αρχής της θρησκευτικής ισότητας των ατόμων, περιλαμβάνονται και οι ποινικές διατάξεις των άρθρων 198-200 Π.Κ. το αντικείμενο προστασίας των οποίων εντοπίζεται στη θρησκευτική ειρήνη και έμμεσα στο θρησκευτικό συναίσθημα των πολιτών και ακόμη στην επικρατούσα και τις άλλες γνωστές θρησκείες, δηλ. στο ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας (βλ. Σπ. Τρωϊάνος, παραδ. Εκκλησιαστικού Δικαίου σελ. 89, 91, 92, 102 και εκεί παρ. Γ. Μαριδάκης Ι.Δ.Δ. (1967) τομ 1.336, Αν. Μαρίνος "Η θρησκευτική Ελευθερία" σελ. 102 επ. 109, 110 και εκεί σημ., Αγγ. Μπουρόπουλος: Ερμ. Ποιν.Κ. υπ' άρθ. 198 επ. σελ. 184 επ. 186 επ. Ηλ. Γάφος "επιβουλή της θρησκευτικής ειρήνης" Π.Χ. Η' 513 επ., πρβλ. Άννα Ψαρούδα-Μπενάκη: "πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη", σελ. 104-105 και εκεί παρ. Γ. Κρίππας "Το έγκλημα της κακοβούλου βλασφημίας" Π.Χ. ΚΕ' 459 επ. και εκεί παρ. ΣτΕ 4079/1976 τμ.Γ, ΑΠ 233/1978 ΝοΒ 26.547 επ.). Η προστασία αυτή των θρησκευτικών συναισθημάτων, της θρησκευτικής ελευθερίας γενικότερα, επιβάλλεται, γιατί αποτελούν ηθικοκοινωνικές αξίες, κοινωνικά και νομικά συμφέροντα, άξια προστασίας, προς όφελος του πολιτισμού και του Κράτους. Η θρησκεία είναι καθαρά ατομική υπόθεση, όλως εσωτερική σχέση της ψυχής προς τον Θεό, περί της οποίας το κράτος μπορεί να αδιαφορήσει, αλλά αποτελεί τη βάση του Κράτους, παράγοντα πνευματικού πολιτισμού, που ασκεί επιρροή όχι μόνο στα αισθήματα και τις σκέψεις αλλά και στις πράξεις του ανθρώπου (βλ. Ηλ. Γάφος: ό.π. Π.Χ. Η' 513 επ. και εκεί σημ.). Εξάλλου, κατά το άρθρο 5 § 1 του Συντάγματος, καθένας έχει το δικαίωμα, να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. Με τη διάταξη αυτή, που αποτελεί τη συνισταμένη των επί μέρους ατομικών Ελευθεριών (βλ. ΑΠ 1562/1983 ΕΕΝ 51.267) τα χρηστά ήθη τίθενται κι εδώ, ως κριτήριο των ορίων προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων, κατά την ενάσκηση της ελευθερίας για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και τη συμμετοχή του πολίτη στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας και μάλιστα σε ίση μοίρα προς το Σύνταγμα. Αλλά η αντίθετη προς τα χρηστά ήθη ενέργεια και εφόσον συντρέχουν και επί πλέον συνθήκες που καθιστούν την αντίθεση αυτή έντονη, θα μπορούσε

να χαρακτηριστεί και ως καταχρηστική, ιδίως όταν αφορά στην άσκηση της ατομικής οικονομικής δραστηριότητας, βάσει της διατάξεως του άρθρου 25 § 2 του Συντάγματος (βλ. και άρθρ.106 § 3 Συντάγμ.) η οποία παρά τις, εξαιτίας του κινδύνου από την εφαρμογή της, επιφυλάξεις, που φθάνουν μέχρι του χαρακτηρισμού της, ως *lex imperfecta*, δηλ. ατελούς διατάξεως που δεν συνεπάγεται κυρώσεις (βλ. Φ.Βελγερής "οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου"-1982 σελ,26-27) θα πρέπει, κατ' αρχήν να θεωρηθεί, ότι έχει το νόημα που εκφράζει η λεκτική της διατύπωση, δηλ. ότι απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος, με συνέπεια, στη συγκεκριμένη περίπτωση, να αίρεται η συνταγματική προστασία του δικαιώματος και να απαγορεύεται η άσκησή του (ΑΠ 717/1985 ΝοΒ 34.560, ΑΠ (Ολομ.) 17/1978 ΝοΒ 26.1223 και εκεί σημ. Κ.Ι.Π., ΕΑ 1013/1987). Με την υπό κρίση αίτηση, όπως παραδεκτά συμπληρώθηκε, κατά την προφορική επ' ακροατηρίου συζήτηση, ισχυρίζονται οι αιτούντες, νομικά και φυσικά πρόσωπα, ότι η καθής, εταιρία εισαγωγής και εκμεταλλεύσεως κινηματογραφικών ταινιών, που τις διαθέτει με σκοπό το κέρδος, σε διάφορους κινηματογράφους, όπου και προβάλλονται στο κοινό, πρόσφατα, κατά τις αρχές Οκτωβρίου 1988, εισήγαγε στην Ελλάδα την κινηματογραφική ταινία, υπό τον τίτλο "Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ", του παραγωγού και σκηνοθέτη Μάρτιν Σκορτσέζε και την διέθεσε σε κινηματογράφους των Αθηνών, μεταξύ των οποίων οι κινηματογράφοι ΟΠΕΡΑ, ΕΜΠΑΣΣΥ, ΑΘΗΝΑΙΟΝ, ΑΑΒΟΡΑ, ΤΡΟΠΙΚΑΛ, ΑΘΗΝΑ, ΝΑΝΑ, όπου και προβάλλεται δημόσια στο κοινό. Με την ταινία αυτή, σκηνές της οποίας περιγράφονται, καθυβρίζεται δημόσια και κακόβουλα η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία του Χριστού, προσβάλλεται το θρησκευτικό συναίσθημα και η πίστη των αιτούντων και επομένως η προσωπικότητά τους, κατά την έννοια του άρθρου 57 ΑΚ, παραβιάζεται το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη, κατά κατάχρηση του δικαιώματος της καθής, η άσκηση του οποίου προφανώς υπερβαίνει τα όρια που επιβάλλουν τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του, προσβάλλεται, κατά το κοινό αίσθημα η δημοσία αιδώς, λόγω των αναφερομένων ασέμνων σκηνών της, ενώ παράλληλα, με την προβολή της, προκαλούνται έντονες διαμαρτυρίες, διαδηλώσεις και αποδοκιμασίες, που απειλούν την τάξη και την ησυχία των πολιτών. Σύμφωνα μ' αυτά ζητείται, λόγω του κατεπείγοντος, να ρυθμιστεί, προσωρινά, η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί με ασφαλιστικά μέτρα και συγκεκριμένα: Α) Να απαγορευτεί α) η εισαγωγή και διάθεση της παραπάνω κινηματογραφικής ταινίας από την καθής β) η προβολή της από τους παραπάνω κινηματογράφους ή οποιουσδήποτε άλλους. Β) Να διαταχθεί η κατάσχεση της κινηματογραφικής ταινίας στα χέρια της καθής ή τρίτου. Γ) Να απειληθεί κατά της καθής και υπέρ της στέγης κατακοίτων της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών χρηματική ποινή 500.000 δραχμών, για κάθε παράβαση της αποφάσεως και Δ) Να διαταχθεί η δημοσίευση της αποφάσεως που θα εκδοθεί σε δύο ημερήσιες εφημερίδες των Αθηνών, με δαπάνες της καθής.

.....

Μ' αυτά, διαθισμένα και ενισχυμένα με τη βοήθεια και τη δύναμη της

κινηματογραφικής τέχνης, ως προς την κίνηση, την έκφραση και την εν γένει φωτογραφική αναπαράσταση και σκηνοθεσία, σε βαθμό που το κοινό να δέχεται την επίδικη κινηματογραφική ταινία σαν άλλη πραγματικότητα, χωρίς αυτή - πρέπει να σημειωθεί - να πιθανολογείται και ως άσεμνη, κατά την έννοια των διατάξεων των άρθρων 29 § 1 και 30 ν.5060/1931 (βλ. ΑΠ 1194/1987 ΝοΒ 35.1448 και εκεί παρ.), ο Ιησούς Χριστός, με την ύλη των Ευαγγελίων της χριστιανικής εκκλησίας εμφανίζεται, κατά την θεϊκή αλλά και την ανθρώπινη φύση του, ως αδύναμος, τρομαγμένος, ψεύτης, υποκριτής, μάγος, αλλοπρόσαλος, μιλώντας πότε για αγάπη, πότε για φόβο, πότε για τσεκούρι και για φωτιά, με αμφιβολίες για την αποστολή του και ερωτικές φαντασιώσεις, ανομολόγητες επιθυμίες και πόθους, διακωμωδείται, χλευάζεται και γελοιοποιείται δημοσίως, αφού ο κινηματογράφος είναι τόπος προσιτός στο κοινό, με σκοπό την εκδήλωση περιφρονησεως, οπότε και κακόβουλα βλασφημείται (πρβλ. ΑΠ 233/1978 ΝοΒ 26.547 επ.). Κι' αυτά, έστω κι' αν, στη συγκεκριμένη περίπτωση, κίνητρο του δημιουργού υπήρξε η καλλιτεχνική δημιουργία που προστατεύεται συνταγματικά, όχι όμως πέρα από το όριο προσβολής άλλου εννόμου αγαθού, όπως το θρησκευτικό συναίσθημα των άλλων που, ως επί μέρους εκδήλωση της θρησκευτικής ελευθερίας εξίσου προστατεύεται (βλ. Γ.Κρίππας Π.Χ.ΚΕ', 459 επ.464) βρίσκονται έξω από τα πλαίσια προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων, της πνευματικής ελευθερίας, της οικονομικής ελευθερίας αλλά και της θρησκευτικής ελευθερίας, αφού δεν περιορίζονται σε επί μέρους δογματικές παρεκκλίσεις, εν σχέσει με τα δόγματα της χριστιανικής θρησκείας και ειδικά στην εμφάνιση ενός " ανθρωπινότερου" Χριστού, αφού και μ' αυτή την εκδοχή ο Χριστός διακωμωδείται και χλευάζεται, αντιστρατεύονται προς τα χρηστά ήθη που εκπηγάζουν από τις θεμελιώδεις πολιτειακές, κοινωνικές, οικονομικές και ηθικές αρχές και αντιλήψεις που κυριαρχούν στην Ελληνική πολιτεία και αντιπροσωπεύουν την περί του πρόποντος λαϊκή συνείδηση, και επί πλέον προφανώς αντίκεινται στον κοινωνικό και οικονομικό σκοπό του ασκουμένου από την καθής δικαιώματος, που κι' αυτό δεν επιτρέπεται, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 25 § 3 Συνταγμ., 281 ΑΚ. Ετσι, πιθανολογείται, ότι δεν υπάρχει προστατεύσιμο δικαίωμα της καθής, που θα μπορούσε να τεθεί ως αντιμέτωπο του προσβαλλομένου δικαιώματος της προσωπικότητας των αιτούντων, έκφανση του οποίου αποτελεί το θρησκευτικό τους συναίσθημα που προσβάλλεται. Επομένως, ενόψει του ότι πιθανολογείται και κατεπείγουσα περίπτωση, λόγω της φύσεως του προστατευτέου δικαιώματος, πέρα των εντόνων διαμαρτυριών και εκδηλώσεων κατά της προβολής της επίδικης κινηματογραφικής ταινίας, συντρέχει περίπτωση προσωρινής δικαστικής προστασίας των αιτούντων φυσικών προσώπων, με τα ενδεδειγμένα, κατά τα οριζόμενα στο διατακτικό, ασφαλιστικά μέτρα. Κατ' ακολουθίαν, πρέπει να γίνει εν μέρει δεκτή η αίτηση και οι υπέρ των αιτούντων πρόσθετες παρεμβάσεις των φυσικών προσώπων, και να απορριφθούν οι υπέρ της καθής πρόσθετες παρεμβάσεις. Τα δικαστικά έξοδα πρέπει να συμψηφιστούν, γιατί υπήρχε εύλογη αμφιβολία ως προς την έκβαση της δίκης (άρθρ.179 ΚΠολΔ). Πρόεδρος: Δημήτριος Λοβέρδος

14 Βιβλιογραφία

- Δαγτόγλου Π.Δ. , Συνταγματικό δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα ,τ. Α', εκδ. Σάκκουλας,1982
- Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004 Αντ. Παντελή, Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, Αθήνα/ Κομοτηνή : Α. Ν. Σάκκουλας, 1984
- Θεοδόσης Γ., Η ελευθερία της Τέχνης Αθήνα 2004 Καρακωστας Β., Το Σύνταγμα, Ερμηνεία-Σχόλια-Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006 Κόρσος, «Η ελευθερία της τέχνης, της επιστημονικής ερεύνης και της διδασκαλίας κατά το σχέδιον του νέου συντάγματος»,ΕΔΔΔ,1975
- Λουκίδη Μ. , Παπαδοπούλου Β., Ραβδός Π. ,Οι δίκες του λόγου, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας 2002
- Παπαδημητρίου Γ.Η ελευθερία της τέχνης και το Σύνταγμα ΔιΜΕΕ 1/2006-Έτος 3^ο
- Τέχνη και Δίκαιο Αθήνα, Κομοτηνή : Α. Σάκκουλας , 2007
- Τσάτσος Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, τομ. Γ', 1988
- Χουβαρδός Γ , Η ελευθερία της τέχνης και της επιστήμης και η συμμετοχή των φοιτητών εις την διοίκησιν του πανεπιστημίου μονογραφία
- Χρυσογόνος ,Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα, 2002